

~~Inv. A. 68.702~~

269530

2334

BIBLIOTECA DIMINEAȚA

Inv. 2334.

EM. GÂRLEANU

106

NUVELE

3788.

859.0-32

EDITURA „ADEVĂRUL”, S.A.

Str. Const. Mille, (fost Sărindar) 5-9

Nr. 142

1961

BIBLIOTECA CENTRALA UNIVER
BUCURESTI

2334

re230/03

B.C.U. Bucuresti

C3788

P U N G A

Când se treziră, în zorii zilei, amândoi, la han, și după ce plătiră un franc și douăzeci, pentru că dormiseră acolo, femeia Safta, nevasta lui Neculai Lăptuc, se căută prin buzunarele fustei. După ce și le întoarse pe dos căzu dintr'unul cinci parale. Atâta; nu mai aveau nimic. Veniseră cu o zi înainte, vânduseră două perechi de găște, și în loc să se întoarcă acasă, în Priceni, ici, o palmă de loc, rămăseseră în târg să beie la han.

Femeia se uită la cel de cinci parale, îl întoarse pe față, pe dos, apoi îl arătă lui bărbatu-său:

— Merg?

Neculai Lăptuc îl învârti și el, îl puse în zăre să se uite de departe, ca și când ar fi vrut să-l vadă dacă-i străveziu, apoi își trecu degetul pe sub nas, și răspunse:

— Pe dracu!

Femeia i-l smunci răstindu-se la el:

- Tu l-ai luat, prostule!
 — Ba tu!
 — Așa să trăești!... Haidem!
 Și porniră.

Afară începuse iar să fulguie. Nevasta își trase bine barijul peste urechi; — era o femeie înaltă, ciolănoasă, largă în spate; și cum vântul îi flutura fustele, i se vedeau pulpele subțiri, în ciorapii albi de lână, bătoase, ca niște catalige, de care se părea că adevăratele ei picioare se legau mai sus. Mergea cu pași mari, cam șontăș, ca și cum vroia mereu să cârmească.

Bărbatul, un prichindel, cu pieptul lipit de spate par'că, se ținea pe urma ei, gâfâind; în cap avea o pălărie grozav de mare, cu un fund cât un ceaun, care par'că-l apăsase pe om în jos, de-i intraseră picioarele în pânțele. Mai mult sărea, ca un purice, decât mergea; da din mâini și se uita spre partea în care nevastă-sa se ținea puțin pe o coastă, ca și când îi era frică să nu se întoarcă să-l înhațe.

Aproape de barieră, femeia se opri dintr'odată:

— S'o luăm pin grădina publică; sărim gardul, și tăiem drumul deadreptul; ce s'o mai înconjurăm!

— Mă aburci? întrebă sfios țaranul.

Și femeia-i răspunse:

— Te-oi aburca, stârchitură!

Deschiseră, încet, porțița și intrară în grădina publică.

Ninsoarea cădea înceată, fâșâind, printre ramurile copacilor, și se așeza, ușoară, ca un puf.

Țăranii o luară pe aleia cea mare, apoi făcură la stânga. Femeia mergea drept înainte, când bărbatu-său îi strigă din urmă:

— Fa Safto, să cotim că ajungem tocmai bine la capul dealului, și-i drumul mai neted pe aici.

Țăranca stete puțin pe gânduri, apoi pe semne că-și făcu și dânsa aceiaș socoteală, că o luă repede la dreapta: ea înainte, bărbatu-său în urmă. Făcură câțiva pași, și, Neculai Lăptuc, cum se uita în pământ ca și când număra urmele nevesti-sii, mai că era să se isbească de dânsa, așa de scurt se oprise aceasta: drept în fața lor, un gardist sta plecat și se uita deasupra unei bănci, pe care un om părea că doarme. Gardistul întoarse capul, îi zări, și-i chemă:

— Ia veniți aici!

Cei doi țărani se opriră sfioși. Dacă le-a fi ghicit gândul că voiau să sară zăplazul?

Gardistul spuse bucuros:

— Bine c'ați venit, ia stați colea până m'oiu întoarce eu, să nu deie vr'un câne. Mă duc să dau de veste, ici la poliție; într'o jumătate de ceas sunt înapoi... C'acuma l-am găsit și eu!

Și arătă spre cel ce părea că doarme pe bancă, apoi gardistul o luă la fugă.

Femeia se apropia să se uite: bărbatul nu-și dăduse încă bine seama ce era; stătea mai la o parte.

Femeia se mai uită puțin, pe urmă întoarse capul spre bărbatu-său:

— Iacă, tontule, dacă m'am luat după tine! Stai acuma și păzește mortul.

Lăptuc veni și dansul mai aproape, uitându-se la nevastă-sa, gata să primească câțiva pumni, pe dreptul; se gândea el că altă dată îi luase și de geaba. Dar femeia îl lăsă în pace, și căta întins la mort, vrând să știe, ca toate femeile, ce și cum. Apoi spuse, ca și cum și-ar fi vorbit singură:

— S'o omorît; uite chistolul ici, lângă dansul.

Și iar își luă de seamă:

— D'apoi ce sunt eu să-l păzesc! Haidem!

Dar bărbatu-său nu vroi; răspunse cam cu jumătate de gură.

— Dacă ne-o spus gvardistul, să stăm, trebuie să stăm.

Femeia îi aruncă o privire furioasă, și'n urmă se plecă să privească iar la cele de pe bancă. De mort nu îi era frică, — la câte priveghiuri nu stătuse dânsa, pe câți nu îngropase! E-hei! că mai mult din asta trăia. Dar revolverul o umplea de groază, și

par'că și bărbatu-său, care nu pusese în viața lui mâna pe pușcă, — la oaste nu-l luase, — și dânsul simți un fior prin șira spinării, așa ca un bulgăraș de gheață, ce-i luneca pe piele, când se uită la țeava lucioasă.

Impușcatul rămăsese pe-o coastă; din mâna dreaptă, sgârcită, revolverul căzuse pe bancă. Mâna stângă nu i se vedea de sub palton. Era bine îmbrăcat, căciula de astrahan atrase îndată privirile țaranului:

— Halal căciulă!

Femeia nu răspunse; dânsa nu găsea ce căuta:

— Unde s'o pocnit oare? nu se vede nici un chic de sânge. Par'că doarme. Vezi-l? Nici un chic de sânge.

Dânsa își aduse aminte că văzuse odată pe notar cum trăgea cu „chistolul“; o săptămână de zile nu-i ieșise atunci din minte bucățelele cele cu care poți omorî chiar vita că-i vită; și începu din nou să vorbească lui bărbatu-său:

— Și doar plumbul îi mare, trebuie să-l fi potrocolit rău. Ai văzut cele cu care dădea notarul?... Doamne iartă-mă... erau câtu-i ghinda.

Și în minte par'că i se înțepeni gândul acesta: să vadă unde se lovise. Cu ochii la revolver, să nu cumva să-l atingă, luă mortul binișor de umeri și-l întoarse. Atunci

trupul țeapăn se rostogoli repede pe spate. Pulpana paltonului se desfăcu peste marginea băncei, și pe partea stângă a surtucului se văzu pata de sânge cum se lățise, peste tot.

Când se rostogoli mortul, țărani rămaseră o clipă împietriți de frică, amândoi cu ochii la revolver, dar arma nu se mișcase din loc. Atunci femeia se liniști și spuse:

— In inimă și-o tras!

Bărbatul îi bănuî:

— Dece l-ai întors, fa! Ce-o să zică gvardistul?

Dar în aceeași vreme se auzi par'că un fășiit, un vuet ciudat, par'că se mișcase ceva lângă mort, și căzu apoi în stratul subțire de omăt de pe jos.

Țărani priviră și rămaseră încremeniți. Din buzunarul mortului lunecase o pungă de piele, neagră, o pungă umflată, doldora.

După ce le trecu mirarea, ei uitară de mort; Lăptuc se făcu puțin mai mititel, lăsându-se pe vine, femeia se lăsă și ea, ca și când se scoborise de pe catalige, și cu ochii mari, ținându-și răsufierea, se uitară la pungă.

Cum stăteau așa, grămădiți, țăranul ridică ochii și întâlni pe ai nevestei. O lumină de înțelegere sticli în privirea lor; de când erau împreună nu se înțeleseseră așa dintr'odată, fără nici un cuvânt, ca acuma,

apoi, îndată, ca și cum s'ar fi ferit unul de altul, și de mort, femeia întoarse capul și se uită spre cel împușcat, țăranul privi spre copaci, ca să nu-i vadă nici pe unul nici pe celalt, întinse mâna, luă punga, și o vârî repede în carâmbul cismeii. Apoi se sculară dintr'odată amândoi, ca pe teluri, femeia par'că mai lungă decât era — și priviră îngrijați în toate părțile; bărbatul dete cu piciorul peste urma mică, pătrată, ce lăsase punga în omăt, iar nevasta ridică pulpana paltonului la loc, și întoarse mortul pe-o coastă, cum fusese. Țăranul iar privi spre partea de unde avea să vie var-distul și nevăzând pe nimeni, vârî mâna în carâmb și îndesă mai în jos punga, căci îi apăsa pulpa.

Dar par'că îi apucase frica să mai steie singuri, cu mortul, în tăcerea ceia. Țăranul începu să vorbească:

— Halal căciulă... și ce straie!

Și-atunci simți ceva cald și tare lângă picior, și par'că ar fi vrut să zică: „și ce pungă!“

Dar adăogă altceva:

— Și el se omoară! Ca și băietul lui Dumitrache Strâmbu; da să zici că celuia i s'o slobozit pușca singură'n chept!

Vorbele însă nu-i mai veneau: n'avea ce mai spune. Iar îi cuprinse o grijă mare, se traseră amândoi de-oparte, unul lângă al-

tul. Lăptuc înnădușit, ca după cine știe ce drum. Femeia se gândea... Dacă i-o da în cap gardistului să-i caute? Dacă dânsul umblase mai dinaintă prin buzunarele împușcatului, și știa ce are; și-i lua acuma din scurt!

— Ha?

Făcu speriat Lăptuc, ca și când îl întrebase ceva nevastă-sa!

Femeia nu-i răspunse, întoarse capul în toate părțile apoi se duse și mai bătători cu mâna omătul.

De abia se ridică și auzi un tropot. Venea gardistul, în fugă, cum se dusesese. Țărani se 'nfiorară, dar gardistul le vorbi bucuros ca și adineaori când îi rugase să păzească mortul:

— Ei, brava vouă! Mulțumesc! De-acu rămân eu cu dânsul, că aista-i domnul Bucur Colțescu, profesor la gimnaz. Dragoste trebuie să-l fi dat gata, săracul!

Dânșii mai steteră o clipă locului; nu le venea să creadă că puteau pleca; apoi, ca și când i-ar fi șfichiuit cineva dela spate, ziseră:

— S'auzim de ghine!

Și-o luară repede la picior.

Când ajunseră în fundul grădinei, Lăptuc se cățără pe gard, nevastă-sa îl apucă de mijloc, apoi de tălpile cizmelor, și-l aruncă dincolo; în urmă dânsa par'că păși

gardul, și o luară gâfâind la deal, printre spini, uitându-se din când în când în urmă.

Fulgii se așterneau molcomi, cenuși de sus. Pe umerii femeii ninsoarea se strânsese în două grămăjoare, iar pălăria bărbatului se făcuse albă. Țăranii mergeau, mergeau mereu, fără să simtă că-s obosiți. Deodată se ridică în fața lor cumpăna unei fântâni, singuratică, în tot cuprinsul câmpului. Când ajunseră în dreptul ei, se opriră. Erau departe de târg, încă o postață, și-ajungeau satul. Și cum se opriră par'că li se tăiaseră picioarele. Se așezară pe ghizdele, unul de oparte, celălalt de alta, și răsuflară ușurați.

Țăranul zise:

— Vezi, fa, dacă n'o luai pe unde ți-am zis eu, îți mergea în săc.

Femeia nu-i răspunse.

Apoi se ridicară deodată, ca și cum își amintiră de ceva, și o porniră din nou, puțin mai încet: ea înainte, el în urmă. Femeia simțea o bucurie caldă, care i se împărstia în tot trupul, și gândea... O pungă cu bani, pe vremea asta, când nici tu para nici tu lemne, nici tu mălai, nimic n'aveau! Dacă n'o luau ei, ar fi luat-o gardistul. Ce? cu banii Năstăsoaei, căreia îi ținuse lumânarea, nu se întâmplase tot astfel?: ea-i lăsase și notarul îi păpase. D'apoi zău! Doar nu mai era proastă... Și cum gândea așa,

par'că i se șterse deodată amintirea întregii întâmplări: nu mai vedea nici banca, nici mortul; i se părea că banii aceștia i se cuveneau, ba mai mult, că erau ai ei. Atunci își aminti și de bărbatu-său, și-i fu ciudă că de pe urma lui oarecum se căpătuisese cu parale. Apoi se uită înapoi, ca și cum îi era frică să nu-l piardă. Bărbatul venea în urmă, bălăbănind din mâni; și femeia se liniști.

Lăptuc gândea și el, și el simțea ceva cald într'însul, ceva care-l necăjea, și-i plăcea că-l necăjește; fără să vrea începu să râdă singur, înfundat; dete drumul unui hohot, și își șterse, mulțumit, nasul cu degetele. Femeia întoarse capul iar, se privi ră unul pe altul, și, ca și-atunci când se'nțeleseseră în fața pungei, își ghiciră și acuma, dintr'o dată, gândul, pentru a doua oară într'atâta amar de vreme. Și începură să râdă împreună; râdeau amândoi, de-o bucurie ascunsă, mare, care le gâdila sufletele...

Când zăriră șuvițele de fum pe hornurile bordeelor din Popriceni, începură să pășească mai repede. Se grăbeau pe măsură ce se apropiau, se grăbeau, nerăbdători. Ulița satului era pustie; câțiva băeți într'o hudicioară, se băteau cu omăt, încolo nimeni. A doua, a treia casă după biserică era a lor. Lăptuc deschise poarta, iar fe-

meia trase cu coada ochiului spre vecin: la a Dumitroaci nu era nimeni prin ogradă. — cu atât mai bine. Apoi se suiră pe prispă, iar se uitară în toate părțile, și femeia întinse mâna, de luă, din stuhul streșinei, din locul știut, cheia ușei; — o punea acolo ca să n'o mai piardă, cum pățise în vreo două rânduri; apoi tropăiră, să se scuture de ninsoare, și Lăptuc întoarse cu amândouă mâinile cheia în broasca stricată. Intrară. Din tindă, trecură într'o odaie sărăcăcioasă, cu un pat de scânduri, acoperit de un lăvicer, o masă joasă, asvârlită într'un colț, o ladă fără capac, și un jâlț cu telurile scdase, căpătat de mult, dela un boier.

Dintru'ntâi se opriră în mijlocul odăii, apoi femeia își aduse aminte, se întoarse repede și zăvori ușa tindei. Pe urmă veni iar în odaie, își smulse barizul, luă o pernă, și se repezi de înfundă ochiul de geam, lat cât palma. Bărbatul își scutură pălăria, apoi rămaseră o clipă așa, unul în fața celuilalt.

Femeia îi spuse, gâfâind:

— Dă-mi punga s'o deșart.

Țăranul clipi repede din ochi:

— Ți-oi da-o; stăi, că mi-s înghețate degetele.

Dar femeia se apropie cu mâna întinsă, și se răsti:

— Dă-mi punga!

Țăranul iar clipi din ochi, apoi par'că se proțăpi în picioare. Adică de ce s'o deșarte dânsa? Ce, nu tot el a făcut ca s'o găsească? Și pentru întâiaș dată el simți că îndrăznește ceva în fața femeii lui. Banii care-i ardeau pulpa par'că îi trimitea, de acolo, o înviorare în tot trupul. La ce i-ar da-o! Răspunse dârz:

— Eu am luat-o de jos, eu am s'o caut.

La rândul ei femeia îl privi și i se părea că niciodată nu-l urâse mai mult. Se repezi ca sărită din minți:

— Scoate-o din cizmă!

Apoi îi dete un pumn și întinse mâna spre picior.

Omul care-i suferise de atâta amar de vreme pumnii și palmele, ca un câine, simți în sufletul lui o furie grozavă, și cum femeia se plecase să-i prindă piciorul, el o cuprinse cu brațele pe după mijloc, și cu pieptul strâns de brațele ei, vroi s'o răstoarne, s'o calce în picioare. Dar femeia se svârcoli o clipă, îl ridică în cârcă, și se scutură de dânsul, cum fac dulăii când sar pe dânsii javrele, și iar căută să-i prindă cizma. Atunci bărbatul se văzu o clipă învins, se plecă, vâri repede mâna în carâmb, și scoase punga, ținând-o cu degetele încleștate. Femeia îi apucă pumnul în mâinile ei osoase, și, călcându-se cu picioarele, gâfâ-

ind, cu ochii holbați, strângeau punga, prin pielea căreia li se părea că simt zimții banilor, de aur poate. Lui Lăptuc îi slăbeau degetele subt ghiarele nevestei, și cu o încordare desnădăjduită el își trase mâna, se făcu mititel, își alipi brațele ghem la piept, izbi în pânțele femeii cu capul, și o dete tăvălucul, pe pat. Atunci dânsa, nebună de furie, își desfăcu mâinile ca două aripi de vultan, și începu să lovească pe bărbatu-său, peste față și'n cap. Acesta simți că nu mai încăpea împotrivire, amețise, de abia îngăimă:

— Ți-o dau. Ți-o dau, fa fumeie!

Atunci nevastă-sa se opri; el îi întinse punga, ea o luă, pe urmă se așezară amândoi pe marginea patului, gâfâind, mirați: femeia de îndrăzneala bărbatu-său, el de puterea lui. Vra să zică putea să o înfrunte! Și întoarseră amândoi capetele, se uitară unul la altul, par'că nu se cunoscuseră niciodată.

Femeia se trase în fundul patului, întinse mâinile, vroi să deschidă punga, dar deodată răsunară câteva lovituri în ușă, și-un glas:

— Taică Lăptuc!

Femeia se zăpăci, se culcă repede pe pat, și puse punga subt dânsa, neștiind unde să o ascundă în pripă! zise bărbatu-său:

— Spune-i că mor de durere de șale...
Ne-o chema la desghiocat păpușoi.

Lăptuc eși în tindă, trase zăvorul, și femeia ascultă din casă.

— Săr' mâna părinte.

— Bine v'am găsit, taică. Haide și mi-i ajuta să vâr o balercă de vin în beciu.

Țăranul tăcu puțin, par'că să-și aducă aminte de ce-i spusese nevastă-sa. Apoi răs-punse:

— Oiu veni sfinția ta, dar mai târzior, că moare nevasta de șale.

— Așa, bine, taică; te aștept..

Și preotul plecă.

Lăptuc trase iar zăvorul, veni, desfăcu puțin perna să vadă de-a eșit preotul din ogradă, pe urmă se cocoță și dânsul pe pat. Femeia se ridicase, bătători bine lăvicerul, apoi, uitându-se amândoi cu ochii holbați la pungă, și ținându-și răsuflarea, femeia o deschise și-o răsturnă deodată. Atunci se auzi un sunet sec, și pe lăvicer se împrăș-tiară patru cartușe de revolver.

Țăranii făcură numai atât: „Hiî!” ca și cum își mușcaseră limba, și rămaseră împietriți, galbeni ca moartea, uitându-se cu ochii rătăciți la cele patru cartușe, cu vâr-furile roșii, ca muiate în sânge.

Vra să zică pentru bucățelele acestea a-lergaseră, se bătuseră, gata să se sugrume! Pe aceste le purtase el în cismă, pe aceste

le strânseseră în pumni, fără să știe că dintr'o clipă în alta dânsule îi puteau sfărâma. Se jucaseră cu moartea și ei credeau că țin în mâinile lor o avere! Și deodată amintirea mortului le trecu prin trup ca un fior.

După clipa aceasta de mirare li se scoborî în suflet o desnădejde fără de margini. Așa le era scris, pe semne, să trăiască și de acum înainte calici. Amândoi simțeau un gol așa de mare în sufletul lor, că par'că le scosese cineva inimile din ei.

Dar repede, un alt gând, un gând tot atât de grozav pentru dânsii li se țântui în mințe: ce aveau să facă acum cu cartușele? Și nu îndrăzneau să se miște, să întindă mâna, ca nu cumva bucățelele să ieie foc, să-i omoare dintr'odată.

Intr'un târziu țăranul ridică în sus capul și întâlni privirea femeii; apoi o întrebă, printr'un singur sunet care-i arăta toată spaima, și care de abia îi eși din fundul gurii:

— Ha?

Femeia înțelese. Dar și dânsa se gândea la acelaș lucru, și încă nu-și putea da seama lămurit, ce puteau să facă. Iarăși rămaseră tăcuți, buimăciți. Apoi par'că le mai veni sufletul la loc. Femeia judecă: le isbiseră ei atâta și nu juoseră foc, n'or lua ele tocmai acum, când trebuiau să le a-

3788.

runce. Bărbatul iar ridică în sus capul, și iar făcu din fundul gurii.

—Ha?

Atunci femeia îngăimă:

— Dacă le-om da peste gard, la a Dumitroaei, în spinărusu' cela!

Țăranul nu răspunse. Femeia se răs-gândi:

— Nu, că le-o găsi plodurile. Și-or lua foc lângă casa noastră.

Lăptuc se mai învioră, își trecu încet degetul pe subt nas, și-și dădu părerea:

— Mai ghine în fântână.

— Tontule! să se lovească de chietre!

Și iarăși se uitară la ele și iarăși le trecu un fior prin spate. Atunci nevasta se în-furiă:

— Fă ce știi, stărchitură; că tu le-ai găsit!

Lăptuc simți că atâta vreme cât or fi bucățelele cele între dânșii, e la adăpost; rânji par'că:

— Fă tu ce știi, zăludo, că ai deschis punga!

Dar amândoi înțeleseră că trebuiau să scape de ele, cu or'ce preț. O lăsară mai domol. Femeia făcu un plan:

—Iaca ce-i; mergem și le dăm în râpa Țurluiesei. Punga o asvârlim în vatră, și când om face focul, arde.

Pe urmă ca să dea suflet bărbatu-său, în-

tinse mâna, și, cu două degete, ca și cum îi era teamă să nu se frigă, luă un cartuș.

— Iaca, ie-le așa.

Țăranul se uită, dădu din cap, și întreabă, cu glas pe jumătate:

— Și cum să le ducem?

Femeia se gândi, și-i răspunse:

— Pune-le binișor, pe câte unul, în chimir, și-om merge.

Țăranul le luă ușor, le puse pe câte unul în chimir, cu vârful în jos, apoi se sculă încet, ca și cum avea în sân ouă. Femeia aruncă punga în cenușă, în vatră, apoi eșiră, încuiară, și puseră cheia la locul ei, în streșină.

Dar, cum treceau prin fața bisericei, le eși înainte, bucuros popa:

— Ei! bine că veniși, taică. Haidem să scoborîm polobocelul.

Lăptuc uitase de popă ca de moarte; se'ngălbeni. Dar n'avea ce face; ce era să spuie? Se scărpină în cap, și porni cu femeia după preot. În fața beciului, unde era balerca, femeia își suflecă mânecile să ajute și ea, dar preotul o goni:

— Ia lasă, lasă pe bărbat, că n'o fi el așa de bicisnic cum îl crezi.

Și apucă de-un capăt, iar țăranul se'nțepe-ni în picioare, se'ndoi ca un arc, doar nu s'o atinge cu chimiruț de balercă. Simția că bucățile mici de plumb îl ard. Și'n

vreme ce se opintea, îl necăjea un gând rău, ce-i intrase în creier ca un cuiu: din clipă în clipă aștepta par'că să-l sfărâme în mii de bucăți. Când ajunsese în gârliciul beciului, se rezimă de perete, gata să leșine. Nădușelile îi curgeau potop de sub pălăria mare care-i strângea capul ca un cerc de fier. Preotul luă o ulcică de pe o policioară, bătută în păretele de lut, o puse la canea, apoi îi dădu să beie:

— Dă-o peste cap!... Așa!

Vinul par'că-i mai dete putere...

Când se văzu iar pe drum, în urma nevastii, Lăptuc își scoase pălăria; mergea cu capul gol, și din când în când își ștergea sudoarea cu dosul mâinii, apoi o asvârlea jos.

Pe marginea prăpăstiei se opriră.

Femeia îl sfătui:

— Svârle câte unul.

Țăranul se uită în râpă, o văzu plină de bolovani, și se'nfricoșă:

— Bun cap mai ai! da dacă s'or lovi de chetre?

Atunci femeia gândi ce se gândi, se plecă, își ridică o fustă, apoi alta și rupse din poalele cămășii, de jur împrejur, o fâșie lungă; pe aceasta o destrămă cu dinții, în patru bucăți, și se răsti:

— Hai, scoate unul!

Țăranul vâri două degete în chimir și trase încet, încetisor un cartuș.

Femeia îi întinse o bucățică din pânza ruptă:

— Na, învălește-l și-l asvârle.

Lăptuc înfășură ușor cartușul și-i dete drumul. Apoi stătu o clipă, ca și când ar fi așteptat detunetul. Când văzu că nu se întâmplă nimic, prinse inimă și scoase pe al doilea.

După ce le aruncă pe toate, țăranul răsuflă ușurat, și căzu, sleit de oboseală, pe un bolovan mare, ce era parcă într'adins pus acolo pentru el. Nevasta lui se așeză de ceialaltă parte, și rămaseră tăcuți, spate la spate.

Acuma erau iar ei: femeia simțea că nu mai are nici o nădejde în suflet, ca și mai înainte; bărbatul înțelese că i se dusese puterea de adineaorea, când se luptase cu nevasta lui. Din pulpă nu i se mai ridica înviorarea ceea caldă; și când auzi glasul femeii, tresări. Il ocăra:

— Iacă, ți-ai văzut scofala cu ochii, stârchitură?... Hai pornește!

Și porniră...

Dar în capul lui Lăptuc încolți iar un gând... un gând care-l muncea de cum se sculase de pe bolovan. Și cu toată frica de nevastă-sa, strigă:

— Fa, Safto!

Femeia se întoarce.

— Fa, eu cred că'n pungă tot bani o fost da i-o schimbat în plunghi necuratul.

Atunci, cum bărbatu-său sta drept în fața ei, cu capul pe spate, femeia se plecă puțin, și-l stupi drept între ochi.

Și porniră: ea înainte, el în urmă, cum făceau de douăzeci de ani în șir.

OCHIUL LUI TURCULEȚ

Prietenul mă dojeni:

— Pentru ce stai de o bucată de vreme atât de posomorît?

— Nu mă simțeam tocmai bine; i-am răspuns:

— Sunt cam bolnav.

— Mofturi! Ți-a intrat în cap, ca la babe, că ești bolnav, și-o ții morțiș. Privește frumusețea din prejurul tău, și-o să vezi cum te însănătoșezi. Ești doar poet!

Intram cu trăsura printre lanuri de rapiță; un vânt ușor legăna floarea galbenă, aurită în revărsarea celor dintâi raze ale soarelui. Pe margini, în zări, pădurile rămăneau în urmă, albastrii, păreau că luncă una după alta, pe fața cerului, ca niște nori. Câte un ciocârlan se ridica deodată, din fața calului, și zbura pe o parte, cîrîpînd ascuțit.

Priveliștea îmi întări puțin sufletul.

— Ei, și ce ai? mă întrebă batjocoritor prietenul.

— Mă cam doare capul.

Prietenul ridică puțin sprincenele, zîmbi în colțul buzelor și suspină prelung.

— Ei, dragul meu, zise dânsul, ce păcat că nu se poate înlocui și capul, ca ochiul lui Gavrilă Turculeț!

Ii cunoșteam de mult meșteșugul de povestitor. „Intâmplarea cu ochiul lui Turculeț, trebuie să aibă hazul ei“, mi-am zis, și l-am rugat să mi-o spue.

— „Ce-o să-ți povestesc, încep prietenul, s'a petrecut acum vre-o trei ani. Eram, ca și acum, doctor de plasă la Ūrziceni, în apropiere de București. Am fost totdeauna atras de Capitală, ca fluturii de flacăra lumânării. Îți cam pârlești din când în când aripele, nu-i vorbă, dar când nu poți zbura, Bucureștiul îți dă mijlocul să te târâi, și tot e bine. Eram, după cum ți-am spus, doctor de plasă. Foarte iubit de țărani, făceam și pe duhovnicul, — în ciuda popii. Le iertam păcatele pe-un cap, fără de parale, bine înțeles. Așa nu m'am mirat de loc, când, într'o bună dimineață, m'am pomenit cu Turculeț, că vine să-mi vorbească. Dar întâi să ți-l descriu. Inchipue-ți un băețan, încă odată mai înalt și mai gros ca mine, bălan, cu niște buze cărnose, cu fața rotundă, ce, dimpreună cu părul cârlionțat, ieșea de

subt pălăria mare, purtată pe ceafă, ca o floarea-soarelui. Ținea totdeauna mâna dreaptă afundată în chimir, gata să plătească. Ș'avea un mers neobișnuit: când călca, se ferea parc'ă să nu desfunde pământul. După cum ți-am spus, numai ce-mi răsare namila asta de om înaintea mea, în cerdac.

— Ce mai veste Turculeț, îl întreb?

— Bună, sărut mâna.

— Ce e?

— M'aș însura, coane...

Imi spunea vorbele acestea, ca și când aș fi putut să-l opresc dela isprava ce-și pusesese în gând.

— Bine, Turculeț; și pe cine iei?

— Pe Zamfira.

— Lui Săftoiu?

— Lui!

— Ehe! Halal de tine, am adăogat.

Fata era cea mai bogată de prin părțile acelea. Fată de mocan cu câteva mii de oi, ce crezi!

Flăcăul se înfierbântase:

— Imi dă și zestre mare. Imi dă casele din deal, o vie, două perechi de boi, o vacă, și, pe deasupra, trei sute de oi. Imi dă zestre bună. Nu-i vorbă, urmă el mai afundându-și mâna în chimir, parale am și eu, dar tot nu strică să ai mai multe.

Până aici flăcăul îmi vorbise înfocat. Nu-

mai ce-l văd însă, că pune capul în pământ, și începe mai domol.

— Mocanul, tat-său, mă vrea, că știe că-s om de treabă, om cu stare. Fata parc'ar face nazuri. Că ea, ce-i drept, are de toate. Că nu-i lipsește nimic. De asta nu pot zice.

— Ei, și ție ce-ți lipsește?

Flăcăul nu-mi răspunse deadreptul.

— Ei nu-i lipsește nimic, îi întreagă. Da eu, dă, știi, sunt cam beteag.

Și se scărpină în cap.

Deabia acum îl înțelesei. Am uitat să-ți spun ce era mai însemnat: bietul Turculeț se împunsese cu'n țapoiu, și pierduse un ochiu, după ce stase o mulțime de vreme în spital. La drept vorbind, lucrul acesta nu prea strica unui băețan atât de frumos ca dânsul. Dar pesemne fata era năzu-roasă.

— Bine, Turculeț, dacă nu te ia cum ești, nu te iubește, mă.

— Ba m'o fi iubind dânsa, decât, dă, m'o fi vrând întreg.

— Ce e de făcut atunci, îl întreb eu?

El își luă aer în piept, semn că avea să povestească ceva:

— Păi, de asta am venit și eu, coane Iorgule. Că aseară stam, știi la un pahar de vin, cu Năstase Militaru, și din una'n alta vine vorba și despre fată. Și el numai ce-

mi zice: — „Tii! da prost ești, măi Gavri-lă!“ — „De ce mă?“ — „Păi, fiindcă ai parale și nici măcar un ochiu nu poți să-ți pui, mă!“ Eu am rămas cu gura căscată; da el mi-a mai zis:

— „Bine mă, boierul nostru are un ochiu pus, și vede ca mine și ca *tine*“. — „Ce spui bre!“ — „Să n'ajung până mâine, mă, dacă mint“. Și m'a trimis la 'mneatale, că zice că 'mneatale trebuie să știi unde se pun ochii la oameni. Eu dau pentru lucrul ăsta patru poli în cap, de face trebuință.

Proprietarul, era adevărat, avea un ochiu de sticlă.

La urma urmei de ce nu și-ar fi pus și Turculeț al meu?

Tot aveam să mă duc a doua zi în oraș; i-am spus:

— Bine Turculeț băete, să-ți punem și ochiul dacă vrei tu. Mâine disdedimineață să fii la mine, să mergem.

A doua zi către prânz, eram pe ulițele Bucureștiului, cu Turculeț după mine. Eu, cam stingherit, o luasem cu câțiva pași mai înainte.

Turculeț venea în urmă, cu pălăria lui cea mare cât o roată de car, cu cismele înalte, de iuft, în ale căror crețuri aducea aninate câteva plăie tocmai din Urziceni.

Am ajuns și am intrat în prăvălie. Turculeț al meu și-a scos pălăria, s'a plecat la

uşă să nu se lovească, a venit până în mijlocul prăvăliei, şi, când a răsuflat odată, a făcut vânt la nişte hârtii de pe un raft, trimiţându-le să zboare până jos.

Câteva cucoane ce erau înăuntru se făcură nevăzute.

M'am îndreptat către stăpân, un neamţ gros cu ochelari, pe care-l cunoşteam, şi i-am spus să-i puie băiatului un ochiu.

Turculeţ se apropie, şi adăogă sfătuitor:

— Da vezi 'mneatale să se lovească bine cu ăst' de-l am.

Neamţul zâmbi, îl luă prieteneşte de mijloc şi-l duse la fereastră, să-i vadă culoarea. Apoi căută în sertare, prin cutii, şi aşeză flăcăul pe un scaun. În scurt, treaba era făcută. După ce sfârşi, luă pe băetan de mână, şi-l duse în faţa oglinzii.

Turculeţ rămase o clipă cu gura căscată, apoi faţa i se lumineă de un zâmbet ce părea că-i izvorăşte din ochi, din gură, din fiecare părticică a obrazului, şi izbucni deodată într'un hohot scurt şi puternic de râs. Pe urmă se lovi cu mâna după ceafă şi se întoarse către mine:

—E ochiul meu şi pace!

Şi cum nu putea să-şi curme mirarea, adăogă, ca pentru dânsul:

— Halal!

Când a văzut că trebuia să plătească mai puţin decât bănuia, nu-i venea să creadă.

A stat câtăva vreme cu mâna în chimir, să vadă, n'o să-i mai ceară ceva! Când a înțeles că lucrul e hotărît, spuse neamțului din toată inima:

— Mulțămim!

Și am plecat.

La han, când să ne suim în trăsură, l-am întrebat:

— Ei, cum îți vine?

Turculeț se uită prin prejur, cu băgare de seamă, apoi se apropie de mine și-mi spuse în mare taină:

— Imi vine *ghine*, da par'că tot nu văd așa de limpede!...

În sat vestea s'a împrăștiat ca fulgerul. Toți îl suciau și-l învârteau. Seara s'a și pus la cale logodna cu fata mocanului.

A doua zi de dimineată, beam cafeaua. Deodată mă pomenesc cu mama lui Turculeț. „Vine să-mi mulțumească, mi-am zis”. Bătrâna se opri în ușă, își puse mâna la bărbie, plecă pe umăr capul, și îmi spuse cu glasul amărît:

— Barem nu-l lăsași, coane Iorgule, să-și tragă băiatul sortii. Acu o să ni-l ia la oaste și ce mă fac eu!...

— Ți-e mai bine? mă întrebă, zâmbind prietenul, după ce sfârși.

I-am răspuns, râzând încă:

— Mare doctor ești, coane Iorgule!

Mă vindecase!

VIERUL

După ce suirăm dealul, numai miriști, cu hotarele însemnate prin ruguri de mure, dădurăm de-o arătură proaspătă, îngrădită jur împrejur cu nuci tineri.

— In vale-i via moșneagului, îmi spuse prietenul. Arătura trebuie să fie a lui.

Poposirăm puțin. In față se prăvălea valea cu via îngălbenită de răceala cam de-vremioară a toamnei. Ici colo câte un nuc bătrân își înrotca frunzișul bogat, deasupra căruia cioarele cârâiau, gonindu-se una pe alta, dela nucile rămase nescuturate. In față se ridica alt deal, acoperit și el de vii; câteva case răzlețite luminau priveliștea, oarecum tristă, a acestui frunziș gata să moară subt cele dintâi brume. Deasupra, nourii se strecurau unul după altul, aruncau pete de umbră peste deal, apoi treceau dincolo de zare; și'n răstimpul când soarele rămânea neîntunecat, prive-

liștea se dezvelea mai zâmbitoare, ca și cum din vârful dealului s'ar fi dus de peste dânsa vâlul ce o acoperise.

După ce ne odihnim, trecurăm arătura cu pământul ei clisos, și o luarăm pe-o cărărușă, îngustă, printre butucii de vie. La o cotitură ne răsări înainte moșneagul.

— Iaca și moș Vasile, îmi spuse prietenul.

Moșneagul înainta zâmbitor spre noi; când ajunsese lângă prietenul meu, se opri și-i întinse mâna:

— Mare ți-i minunea Doamne! spuse dânsul. Da oare ce-o fi dat peste gândul dumatăle, *conașule*, să ți-l îndrepte și spre locurile *este*?

Apoi se întoarse către mine:

— „Il cunosc, iaca, de când era *atâtica*” și își coborî palma mai lângă pământ.

— Ei moșule, ce să fie, îi răspunse prietenul, ia am venit să te vedem și noi, și să mai mâncăm vreun strugurel de poamă.

Moșneagul îmi făcu din ochiu și zise râzând:

— Zi așa! Poama sireaca te-a adus! Apoi că și poamă ca a mea nu mai găsești pe ici! Nuul! nu mai găsești.

Moșneagul întinse mâna și o roti arătând întreg crângul, apoi spuse răstit:

— Haidem.

— Haidem moșule.

Moșneagul o luă înainte. Trecurăm îndelung prin vie, apoi intrarăm într'o livadă de perji și gutui; după cei din urmă pomi rășari, dintre tufele de liliaci, casa, mititică și chipeșă subț chica galbenă a acoperișului de paie, — ca o floare de romaniță.

Moșneagul strigă scurt și apăsător:

— Babo!

Deodată începură să foiască de subț toate tufișurile găini mari, odolence; rațe, de toate soiurile, legănându-se pe picioarele lor scurte; găște, cu penele crețe ca zburlite de vânt; și amanda cu toatele în ogradă. Pasă-mi-te eșise baba din casă și păsările o primeau.

— Ce să-i faci! eu cu via și dânsa cu dihăniile ei, ne spuse, pe deasupra umărului, moșneagul mărunțel, alb ca omătul și pe cap și 'n barbă.

Prietenul se ascunsese după spatele moșneagului.

— Babo, îți aduc un boier, și găci mai pe cine îți aduc? strigă moșul.

Baba zor nevoe să dea moșneagul jos, să vadă. Moșneagul nu; se încordase și o ținea locului.

— Găci mai pe cine, babo?... Stai nu te pripi. Moare baba de neastâmpăr... Ei, hai-de, uite-l.

Babe! nu-i venea să-și creadă dintr'untâi ochilor. Mai apoi unde nu începu:

— Valeu! conul Tănăsică! Puiul mamei, lumina babei; uite cum a crescut. Eu l-am ținut în brațe, păcătoasa de mine, eu l-am ridicat în lume, eu!

Și începe baba a-l săruta pe ochi, pe obraji, și a-l *nineri*, și a-l descânta.

— Ei, lasă-l babo, îi strigă moșneagul. Lasă-l că l-ai lehemetisit cu atâta dragoste. Hai, repede scoate must și alb și roș, poamă, nuci, pastramă; hai, scoate de toate *fetișcana* moșului.

Baba se duse ca un titirez. Moșneagul ne face cu ochiul:

— Sireaca de fetișcană!

Apoi contenește din răs și adaogă:

— Femeie slabă de minte!

Și iar ne îmbie după dânsul.

O luarăm pe după lilioci, trecurăm în ogradă, și pe urmă în casă: două odăițe despărțite de o tindă, în fundul căreia se deschidea, ca o gură de balaur, cuptorul. Pe prichiciul cuptorului, al ferestrelor, spânzurate de coardele bagdadiei, numai gutui mari, galbene ca aurul cel bun; unde și unde, printre gutui, câte un măr domnesc, își aprindea rumeneala. Prin colțuri, înfipite între lăvicere și pereți, și în fața icoanelor, mănunchiuri de sulfină. Și o mireazmă în casă de să te adoarmă nu alta!

— Așa! Ia stați pe pat de vă odihniți.

— Da frumos îi la dumneata în casă, moș Vasile.

— Hm! îți place? Păi dă, casă de creștin, făcu moșneagul. Ce vreți, casă curată, cu icoane, cu lăvicere, cu...

Tocmai atunci intra și baba cu o strachină plină cu poamă.

— Cu babă, urmă moșneagul făcându-ne din ochiu.

Baba se supără foc:

— Ia tacă-ți gura, că ești om bătrân doară.

— Bătrân, nu zic ba, da tot mai bătrână ești tu.

Și iar ne făcu din ochiu, după obiceiul lui.

Baba puse strachina jos și se întoarse furioasă către moșneag:

— Iaca, ce-mi auziră urechile! Păi tu ai apucat holera cea mare, și mai ai obrazul să grăești?

Moșneagul se strica de râs. Când eși baba iar ne spuse, așa, ca să știm numai între noi:

— Femeie slabă de minte!

Și dădu cu mâna, adică: („lăsați-o în plata Domnului!”).

Baba fripse pastramă, aduse un ulcior cu must așeză o măsuță joasă în mijlocul tindei și trei scăunașe.

Noi cu moșneagul ne așezarăm la masă;

baba nu vroi nici în ruptul capului să se puie lângă noi, dânsa doria să ne slujească cu ceiace ne trebuia.

Am mâncat pastramă cu mămăligă, am băut must, căci moșneagul ne îndesa cu paharul de foc. Când ajunserăm la poamă, moșneagul își suflecă mânicile ca pentru cine știe ce ispravă mare, și ne alese el poama.

— Uite, mâncați din strugurii *iștia*. Is tocmai de pe coastă; din ei am scos mustul ist roș.

— Bun vin are să fie moșule.

— Bun, d'apoi struguri ca aiștia unde mai găsești în tot cuprinsul ista!

Și-i citeam în ochi moșneagului cât de rău îi părea că nu-i afară în largul lui, să-și rotească mâna și să ne arate întreg crângul.

La sfârșitul mesei moșneagul făcu semn babei:

— Acuma!

Baba se duse și peste puțin se întoarse cu niște struguri cu bobitele cât degetarul, galbene ca chihlimbarul; prin pielița străvezie se vedea cum sta mursa ca aurul topit.

Moșneagul făcu ochii mici, luă un strugur, se uită la el, în zare, și ne spuse:

— Da de asta ce-ați zice?

— Minunată poamă moșule.

— Tii! ce mai vorbă, asta-i poamă grecească...

Poamă de asta nu găsești în tot ținutul. Numai eu mai am. Ia gustați.

Am luat câte un strugure și am mușcat din bobite ca dintr'un aluat rece, aromat și dulce, dulce cum îi mierea.

— Asta-i poamă grecească, urmă moșneagul.

Stătu puțin pe gânduri, apoi spuse:

— Câtă bătaie de cap am avut eu pentru poama asta! Am avut și *procest* pentru dânsa, cu grecul.

— Cu care grec, moșule? întrebă prietenul.

— Cu Panaite; conul Gligori îl cunoaște, să-l întrebi. Comedie mare conașule, a fost o comedie la *trebunal*; *panaramă* nu alta.

Mai bău un pahar de must și începu:

— Acu' grecu ista, de unde până unde, se oploșește în Crâng, — or *hi* acu vre-o cinsprezece ani. Grecu, cu bani, cumpără ici, peste deal, o vie, și o prinde numai cu viță de asta. Noi, câți eram pe aici, l-am primit bucuroși; ce, el nu era om? Ce să socotiți însă că de la o vreme, noi cei vechi, rămăsesem ce — unde-i vorbă — în urmă de tot cu viișoarele noastre. Toți cumpărătorii de poamă și de vin, — la grecu. Că doar avea viță de ast' străină! Să calicim și mai multe nu. Așa, mă socotesc eu,

și mă duc odată la el și-i spun: „Sărut mâna coane Panaite, uite ce te-ași ruga: noi am rămas tare în urmă cu viișoarele noastre, dă-ne și nouă câteva cârlige din vița cea străină, că ai destulă, să putem prinde și noi un gologan-doi”. Tii! când a auzit grecu să mă omoare! „Să deie el vița, vița lui? poama lui?” Și m'a dat, scurt, afară. L-am tot așteptat eu să-l scarmăn puținel, dar la urmă m'am gândit altmintreli. Ce-am făcut, ce-am dres, că am pus mâna pe vre-o zece cârlige: am plătit un drac de băetan, și pentru cinci gologani mi le-o pus în palmă. Așa! Par'că mi suflase duhul sfânt să fac asta; peste un an dă o molimă în via grecului și nu mai rămâne cu nimica. Da peste vre-o șase ani (moșneagul se opri, mai bău un păhărel și urmă c'un zâmbet șiret), peste vre-o șase ani, ici, în spatele casei, Vasile Arvinte avea numai poamă grecească. Sireacu Vasile Arvinte (și iar se opri să deie de dușcă un păhăruț). Grecu află și hai la judecată. Hai! La tribunal lume de pe lume. Dă-i în sus, dă-i în jos, grecu — nu, că i-am furat vița. Colo la răspunsuri, baba, care știa, să se deie de gol — femee slabă de minte — eu de colo *hăt* îi iau înainte : — „Apoi, domnule judecător, ce mai la deal la vale, vița asta eu am adus-o de prin străinătăți”. Grecu de colo: — „Din care străinătățile ma

rogu" (moșneagul își prefăcu vorba ca grecul) „din care străinătățile?” Aici-i-aici! din care străinătăți? O cam sfeclisem să vă spun drept. Dar bietul conul Gligori, tatăl dumisale, (făcu moșneagul uitându-se la mine) care mă apăra, pe loc o chitește: — „D-le judecător vița e adusă dela *Atina*, de către un băcan grec din oraș”. Procesul se amână ca să aducem pe grec. Am dat grecului patru galbeni, și ce crezi d-ta? Grec și Grec, creștin, — Grecul jură că mi-o adus vița dela *Atina*! Ei îți place? Ptiu! bătu-l-ar Dumnezeu de proclit, să jure mincinos pentru patru galbeni! Auzi-ați una ca asta?

— Păi dacă nu jura ce te făceai, moș Vasile?

— De asta așa-i, făcu moșneagul. De atunci să nu mai văd pe Greci în ochi!

Apoi făcu ochii mici, ridică iar un strugure până în dreptul lor, și zise cu zâmbetul lui șiret:

— Da ce să-ți spun, vița lor mi-i dragă.

Și de-acolo ne-am pornit pe răs, și-am răs și vorbit până spre seară. Când să plecăm, moșneagul haț, dintr'un cotlon, o scripcă hodorogită și un arcuș zdrențuit, și-am suit potica în cântecul lui:

*De-am ajunge pân' la toamnă
Leliță Ioană.*

*Să bem vin să frig pastramă
Leliță Ioană!...*

În deal ne-am oprit în dreptul unui stejar bătrân.

Moșneagul lăsă scripca în jos și ne zise:

— Vedeți-l? stejarul ista l-am sămănat eu. Imi era hotar la început. Poate să aibă vre-o cincizeci de ani. Pe urmă mi-a trecut hotarul la nucul cela, pe urmă la cellalt nuc, și acum mi-i tocmai, hăt, la cei doi plopî. Toată valea pân'acolo 'i a mea.

Apoi iar ne strânse mâna și ne spuse:

— Să știți că vă aștept la anul. Auzit-ați? Cine știe, poate că la anul oi u trece și de cei doi plopî.

Ne uitarăm la moșneag. Să fi avut peste optzeci de ani; sta drept, cu ochii tineri și strălucitori.

— O să venim atunci și la anul, moșule, răspunserăm după ce, privindu-l, ne îndreptarăm că o să-l găsim și atunci.

— Și la anul, și peste doi ani tot aici's. V'aștept, zău v'aștept: cu casă, cu masă și vin vechiu.

Mai dădură mâna odată, dar el nu se mulțumi.

— Ia stați feților, să vă sărute moșneagul pe frunte.

Iși șterse mustățile și barba cu mâneca, și ne sărută pe rând.

Apoi se uită bine-bine în ochii noștri, și ne bătu cu palma peste obraz.

Când să ne despărțim, hop și baba. Se repezi, jăluindu-se, la prietenul meu:

— Stai coane Tănăsică, stai, să te sărut și eu. Că cine știe de te-oiu mai yeeda. Ca mâine mă fac oală și ulcele, că-s bolnavă și beteagă. Vai de capul meu!

Moșneagul o dădu la o parte:

— Lasă fetișcana tatei, că nu mori tu cu una cu două. Am eu țidulă dela Sfântul Petru, că o să trăești cât lumea. Haide, puiule, că mai am eu să-mi macin viața cu tine. E-hei!

Și cum o luă mai cu deasila, în jos, pe cărare, se întoarse și ne făcu, așa, cu mâna, adică: „Lăsați-o 'n plata Domnului, că-i femeie slabă de minte”.

NEGUSTORUL MEREMET

Dugheana negustorului Meremet are acoperișul dintr'o apă, streșina eșită mult în afară, iar șindrila ascunsă subț un mușchiu cărnos și verde, din care ploaia se strecoară, picătură cu picătură, ca dintr'un burete. Gura și ferestruile podului sunt tivite, pe de margini, cu o creștătură de lemn, lucrată frumos, ca o horbotă. Fața dughenei, cu pereții înguști, coșcoviți de ploi, deschide golurile ferestrelor, peste care se așează noaptea obloanele grele, ce slujesc ziua drept țărăbi; între ele, se desface în două, ușa, — îngăduind să se vadă brățărilor de fier prin care se înmâneacă stinghia de stejar ce-o zăvorește. Ca parte minunată, ce face să întârzie băeții dela școală, acoperământul are în dreapta streșinii, un zarzăr, — răsărit acolo cine știe cum! Primăvara aceasta e a treia, de când copăcelul e încărcat cu floare.

Din dosul dughenei se prelungește, în

dâmb, curtea cu acareturile: grajduri pusti; poduri fără de fân; șuri goale, fără uși, prin care se încuibă în vreme de toamnă vântul, iar iarna viscolul cu șuierul lui înfiorător. Un șir de odăi dărăpănate arată ruinele hanului de altădată. Meremet ținu-se și han; în încăperile acestea mișunase toată negustorimea care împânzise pe vremea aceea drumurile Moldovei.

Singura odaie ce putea fi locuită, era cea din față. Dar și dânsa! Din bagdadia podiță, carii măcinau o făină gălbuie, ce se cernea, ușoară, peste marfă și dușumea; când sufla vântul, prin golurile ferestrelor, învâlmășea făina în aer, și ascundea odaia într'un nor. Din colțul din stânga se desprindea soba, înegrită de fumul strecurat prin toate crăpăturile ce-i eșeau înainte în calea lui către cer. Pe perețele din stânga erau rafturile — de abea se mai țineau în scoabele roase de rugină. Pe aceste rafturi se odihneau șiacurile și pânzeturile, — în aceeaș față amândouă, — nohotie. Pe perețele dinspre răsărit, icoanele; la o parte, pe o policioară, candela, totdeauna aprinsă. Dedesubtul lor, raftul cu lucrurile cele mai scumpe: câteva șaluri turcești, cașmiruri, fesuri — marfă adusă altă dată numai pentru fețe *simandicoase*. Acesta era raftul boierimei, privighiat și binecuvântat par'că de către sfinții de deasupra. Intre

obloane și ușă, pe sfori, de toate: curelării, harapnice cu șfichiuri de plumb, pungi, pe-
ne de păun, chimiruri, și câte altele; țin-
tuite mai bine, câteva cobze. De jur împre-
jurul rafturilor, rânduite ca niște divanuri,
lăzile de Brașov, cu flori late cât palma. In
păretele din fund ușa îngustă, ca de clopot-
niță, ducea în ogradă. In dreapta ușii, câte-
va scânduri așezate pe două capre; deasu-
pra un mîndir, — patul negustorului. Mai
în față, tejgheaua. Când, printr'o întâm-
plare se ștergea colbul de pe ea, lemnul ră-
săria galben ca chihlimbarul, lustruit de
măinile atâtor băeți ce socotiseră pe dânsul
cu plumbul lor lătăreț. Negustorul se uita
atunci îndelung la cifrele mărunte, încâlci-
te, aruncate acolo de cutare ucenic, al că-
rui fel de a scrie el și-l aducea aminte!...
In dugheana aceasta își purta pașii negus-
torul Meremet: un trup supt de bătrânețe,
învălit în antereul lung, cu mâneci largi,
strâns la mijloc printr'un brâu de păr de
cămilă: fața spănă, uscată și încrețită ca o
smochină, din gălbeneala căreia nu puteau
sticli ochii stinși. Șapca, cu cozoroc verde,
sfârșia oarecum trupul, oprindu-l parcă, să
mai răsară din subțimea lui.

Deprins să trăiască în acest loc, an de
an, optzeci și mai bine, lui Meremet nu nu-
mai că nu i-ar fi trecut prin gând nevoia
unei meremetisiri a dughenei ca cele mul-

te din alte vremuri ce-i atrăseseră porecla, dar i se părea că locuința e tare ca și altă dată, că până și hanul din ograda acoperită cu brusturi, e gata să primească, pe porțile largi deschise, brașovencile pline cu mărfuri.

De câte ori, de pe scăunașul lui, din prag, nu revedea trecutul, de parcă-l trăia:

... Ulița tremură în zumzet — o coardă! Pe podul de lemn trec caleștele în mersul domolit al cailor: boierii zâmbitori spre negustorul ce se pleca până la pământ. Unii se opresc în dreptul dughenei mici. În schimbul mărfei strălucesc galbenii dați fără tocmeală... Departe, după grădina postelnicului Nicoară, privirea fuge, hăt în colo!

Șesul Bârladului se desvelește verde, neted: până la dânsul, prin mănunchiurile de salcâmi înfloriți, curțile cu acoperă-mânturile roșii... Pe șoseaua albă șiruri de chervane. Ei! ce vuet, cum mișună lumea! Ce să fie? Norodul se strânge în fața dughenei celui mai iubit negustor din târg. Tocmai din capătul uliții se aude scârțâitul roților gemând sub încărcătură. Ba și glasurile chirigiilor: „Hii căluțule!... Hii, cu tata, hii!“ Se zăresc mai bine trupurile vânjoase, căciulile țuguiate, puse pe-o ureche. Bicele pocnesc ca petițele. — Vine marfa dela Brașov! Negustorul tânăr, viori,

cu cei opt ucenici, ese în ușa dughenei, într-
tru întâmpinare.

— Cu bine te-am găsit, jupâne!

— Și cu bani, și cu voie bună feții mei!

Marfa o descarcă așa: Negustorul stă
lângă căruță, de primește bucată cu buca-
tă, un băiet în ușa, ceilalți rânduți până la
rafturi.

— Incă o bucată de pânză, jupâne.

Cărăușul îi face vânt, negustorul o prin-
de, o pune în zare, o achipuie între degete,
apoi o svârle băiatului din ușa, și strigă:

— Bună; alta!

Valurile sboară din mână în mână, iar
norodul face glume. După ce se mântue cu
descărcatul, chervanele trag la han; în o-
gradă se fac focuri și chefuesc, — negusto-
rul, căraușii și băieții, laolaltă — până
noaptea târziu...

* * *

Acum, în urmă, un singur om mai călca
pragul dughenei; conul Iordache Iovu. De
două ori pe lună, regulat, arunca cei câțiva
galbeni, — *pensia* negustorului scăpătat.
Când venia, totdeauna pe jos, negustorul îl
zăria de departe; se ridica repede de pe
scăunel, și se învârtea prin dugheană, ca și
cum ar fi vrut a o pregăti pentru musafi-
rul ce avea să primească. La ușa, conul Ior-
dache se pleca să intre. Lui Meremet i se

ridica sângele, cât mai avea, în obraz; simția cum îl cuprinde o căldură izvorâtă din piept; se chinuia să scoată câteva cuvinte de bună venire, bolborosia, nu era în stare; la urmă se repezia de săruta mâna boierului și ochii i se umezeau.

Tot atât de înduioșat era și conul Iordache. Ii plăcea dugheana asta cu toată sărăcia și ruina ei; i se părea răsărită din pământ ca o floare sălbatecă, sdrențuită de spini...

— Ce mai faci negustorul?

Meremet tușia, se îneca, de abia putea să îngaime:

— Bine... mulțumim... Măria ta.

Boierul se așeza pe scaun, ducea batista la gură, — colbul îi făcea rău, — lua din buzunar țidula pe care însemnase de-acasă cumpărăturile, o ducea în dreptul ochilor, și poruncea.

Pe când negustorul se tăbârcea să scoată, să o scuture cu măturița conul Iordache se prefăcea că nu vede nici colbul, nici rosăturile șoarecilor; i-o lăuda:

— Bună pânză ai, negustorul; uite vezi, tare bună pânză ai dumneata.

Lui Meremet iar îi năvălia căldura din piept în față, și iar se silea să mulțumească.

Apoi, din fișicul de tinichea îmbrăcat în piele de marochină roșie, galbenii cădeau strălucitori, zângănind pe tejghea.

Numai așa putea trăi, de azi pe mâne negustorul Meremet.

Intr'o dimineață negustorul stătea ca de obicei pe scăunașul lui, în prag. Un om se repezi pe lângă dânsul în dugheană. Numai după ce intră băgă de seamă că stăpânul e în ușă. Era vătaful conului Iordache.

— A murit boierul.

Dintru'ntâiu negustorul păru că nu înțelege; apoi toată vloga i se scurse par'că din trup, și se rezimă cu spatele de perete. Cu o seară mai înainte boierul fusese la el.

— Am avut treabă prin târg și m'am repezit pe la dumneata. Dacă vrei să-l vezi, haide; fără să mai aștepte răspuns omul eși pe ușă tot atât de grăbit. Ce putere ascunsă ridică pe negustor și-l îmbrânci pe urmele vătafului?

De treizeci de ani, dela moartea nevastei lui, negustorul nu mai călcase ulițele târgului. Pe unde mergea nu-și dădea sama; casele, dela ferestrele căroră priviri întrebătoare se îndreptau spre dânsul, nu le cunoștea. Dar mergea fără să simtă oboseală. Par'că visa.

S'a deșteptat lângă sicriul în care conu Iordache Iovu stătea cu ochii închiși, cu fața suptă, liniștită ca într'un somn adânc.

A stat mult acolo, la picioarele binefăcătorului.

Și cum stătea singur, cu sufletul strâns de durere, deodată i se păru că dintr'un colț al odăii, răsare un glas domol, iubit: „Ce mai faci, negustorule?” Atunci negustorul se prăbuși în hohote de plâns peste sicriu, sărutând picioarele celui ce nu mai putea simți căldura iubirii lui...

Spre seară, patașca veni să poarte între cei patru îngeri poleiți, pe conu Iordache spre rohatcă; deacolo aveau să-l ducă, în trăsură, să-l îngroape la moșie.

Negustorul, istovit de puteri, rămase singur. Cine s'ar mai fi gândit la el! De abia pășind eși pe poartă: o luă drept înainte, pe unde credea că venise. Intr'un colț de uliță se opri. Pe unde să apuce? La întâmplare, spre stânga. Se rătăci. Niște copii eșiau dela școală. Il înconjurară țipând:

— Negustorul Meremet! Negustorul Meremet! Stafia măă, stafia!

Bătrânul se lipi de un gard, tremurând, căutând să se apere. Se ruga să-l lase în pace. Dar copiii începură să urle și mai tare; unul dintre ei îl trase de antereu! Negustorul căzu jos. Un băețăș mai răsărit îi dădu la o parte:

— Lăsați-l mă, săracul, nu vedeți că plânge?

Din ochi, lacrămile lunecau în șir pe o-

braz scurgându-se jos, pe pământ, unde căzuse cu capul.

Copiii se liniștiră ca prin farmec; îl ridicară, îl duseră acasă, depărtându-se apoi în liniște.

Meremet rămase, buimăcit, în ușă. Nici nu-și dete seama că dugheana fusese deschisă, singură, o zi întreagă. Privi în lături; cele două magazine mari, ce se înălțau în fața dărăpănăturii lui, i se păreau până la cer. Il cuprinse un fior de frică. Intră înăuntru, închise obloanele, ușa, și se culcă.

Vecinii afluă îndată că sprijinul negustorului se dusesse. Dar cel ce se bucura mai mult era jupânul Avrum, care de mult își pusese în gând să ridice, pe locul dărăpănăturii lui Meremet, o dugheană ca cea pe care o avea acuma peste drum. Planul era iscusit: mușteriul care i-ar fi scăpat din mână, nemeria peste drum, la băietul lui. Ce chilipir, gândia Avrum, încredințat că treaba era ca și făcută. De aceea, nu după multă vreme dela moartea conului Iordache Iovu, răsări într'o zi spre seară, în pragul negustorului, ce sta pe scăunaș, lângă ușă.

— Bună vremea, moș Meremet!

Meremet rămase nedumerit, ca în preajma unui om pe care nu-l mai văzuse niciodată. De unde eșise ființa cea, înfășurată într'un caftan lustruit, ca o piele de

șarpe, cu perciunii încolăciți pe lângă urechi, izvorîți de subt pălăria naltă, neagră ca manganul?

— Ce mai gândești dumneata, moș Meremet? Ce mai gândești?

Negustorul clipi din ochi, — ar fi vrut să alunge vedenia ce-l chinuia; apoi, când îi deschise pe acelaș chip roșcat, se sculă, duse scăunașul înăuntru, și zăvori dugheana. Privirile pismașe parcă-l urmăreau prin scânduri.

A doua zi Avrum prinse pe negustor lângă tejghea. Lunecase până în mijlocul odăii, și spuse cu glasul tărăgănat, ca și cum i-ar fi fost lene:

— Bună vreme, moș Meremet!

Meremet tresări, i se opri răsufletul, se sprijini să nu cadă. Nu putea scoate o vorbă.

Avrum nici n'avea nevoie de răspuns. Iși puse mâinile în șolduri și începu a se învârti în loc, uitându-se împrejur. Vorbi tot el:

— Dumneata faci bine, dar dugheana dumitale nu face deloc.

Apoi incredință printr'un jurământ:

— Pe Dumnezeu! meu!

Urmă să vorbească:

— Vai! vai! vai! dughiana dumitale tare-i ruinată! Bagdadia mă mir că ține, păreții îs puhavi, moș Meremet. Uite la ferea-

stră, — aceea nu-i tencuială, e bumbac. Un vânticel și gata, — te suflă de pe fața pământului! Și ușa-i bortelită, și...

Nu sfârși ce avea de spus, se apropie de raftul cu postavuri și-l sgâlțâi cu amândouă mâinile. Raftul se desbină, scârțâind mai să cadă.

— D'apoi raftul! Raftul se ține în picioare ca Hraștină, bețivul.

Și se depărtă, venind grăbit către negustor.

Meremet rămase împietrit.

Avrum duse o mână la spate, pe cealaltă o vâri în brâul negru ce-i ținea, strâns pe trup, halatul, apoi întinzând gâtul și pornind puțin umărul drept înainte, șopti, ca și când n'ar fi vrut să-l audă alții:

— Știi ce m'am gândit eu, moș Meremet? Pentru ce nu ai vinde dumneata dughiana? Nu zău! Ai lua câți-va gologani noi-nouți, și-ai trăi foarte frumos. Ce mai la deal la vale, iacă, ți-o cumpăr chiar eu. Nu face, dar eu o cumpăr. Iți dau pe dughiană, fără marfă, treizeci și cinci de galbeni.

Meremet stătea în aceeași nemișcare; par'că-i secase izvorul glasului.

Avrum îi vorbi mai grăbit:

— Nu-i așa că nu crezi? Nici nu-i de crezut! Iacă pe dărăpănătura dumitale eu îți

număr treizeci și cinci de galbeni. Mă duc. Te las cu bucurie. Mâne facem târgul.

Lunecă tot așa de ușor precum venise, cu umărul drept înainte, cu gâtul întins, cu fața scaldată într'un zâmbet șiret...

Negustorul își veni cu încetul în fire. Întins pe pat se liniști oarecum. Minte i se limpezi. Înțelegea acum pe deplin scopul vrăjmașului ce-l urmăria cu atâta stăruință. Și deodată, i se desveliră în minte câteva icoane de demult, tare de demult... Un bătrân puternic, vioiu — tatăl lui, negustorul Niculiță... Și'n urmă, tot pe acest bătrân slăbit de boală... Patul de moarte... Cele din urmă cuvinte: „Să păstrezi ce-ți las, băete“. Această amintire îl turbură iar. Nu, nu, Doamne ferește, nu și-ar fi vândut el dugheana. Aici murise tatăl lui, aicea trebuia să moară și dânsul. Era o minciună tot ce spusese Avrum. Dughiana lui e bună, rafturile-s traînice...

Dar parcă tot i se strecurase îndoială în suflet.

Negustorul se sculă de se duse tiptil pe lângă pereți. Se uită bine la crăpăturile largi, de intra degetul prin ele; pipăi ten-cuiala, mâna i se îngropă într'însa. Cuvintele vrăjmașului îi răsuna la ureche: „E moale ca bumbacul, moș Meremet“. Se uită de jur împrejur, se vâri pe după lăzi, cotrobăi pe după pat și de abia acum băgă

de seamă cât de încovoiat era părilele lângă care dormea de cincisprezece ani! Ii fu frică să sgâlțâie raftul; își aminti cât se clătinase de tare sub brațele osoase ale lui Avrum. Se ghemui iar pe pat.

Trebuia să facă un meremet, ca cele de altădată. Dar cu ce? Și-i răsări deodată chipul conului Iordache. La dânsul are să ceară. Parcă-l vedea în capul uliții, uitându-se drept înainte, venind să plătească galbenii obișnuiți. Dar în aceeași clipă se întrupă alături fața celui alt boier, fața senină a conului Iovu, dormind liniștit, în sicriu, somnul de veci.

Un geamăt adânc sdruncină pieptul negustorului, și un plâns sfâșietor îl cuprinse.

Adormi târziu. Ii munci un vis grozav... Părea că e pe scăunașul lui; un străin intră pe lângă dânsul în dughiană. El se scoală și se ia după străinul care se întoarce cu o față neagră-neagră, cu ochii ca două flăcări. Intinzând degetul îi arată teigheaua. Pe teighea, cu mâinile cruce pe piept, sta întins în sicriu conul Iordache Iovu. „Acum să mori și tu”, îi strigă streinul, și, cu niște brațe ce se întind până la rafturi, sgâlție dughiana care se prăbușește peste el...

Meremet se trezi tremurând, scaldat în sudoare, cu privirile rătăcite în întunere-

cul odăii lipsite de lumina candelii ce uitase să aprindă.

Se făcu ghem, așteptând clipă cu clipă venirea zilei.

Se luminase. Negustorul, galben ca un mort, de abia aprinse candela și deschise ușa. Ploua. Un vânt rece îl lovi în față; îl mai trezi. Se așeză pe scăunăș, în dosul tejghelei, căci îl cuprinsese frigul. Nu mâncă nimic toată ziua, nici nu putu trece un gând mai liniștit. O frică neînțeleasă îi strângea sufletul.

Spre seară, îl scoase din amorțeala aceasta glasul lui Avrum.

— După față văd, moș Meremet, câtă bucurie ai dumneata de târgul nostru. Foarte bine...

Dar nu mai putu urma, căci, ca prin farmec, trupul lui Meremet se învioră sub îndemnul unei furii grozave, și, ca și cum ar fi fost vorba să-i ia chiar acum dughiana, se repezi ca o mătă, și apucă pe Avrum de gât, sgâlțându-l, cum sgâlțâise dânsul raftul.

— Nu vând, nu vând nimic!

Avrum simția cum îi fuge sufletul sub cleștele degetelor bătrânului; desnădăjduit se smunci cu toată puterea, svârlind, până lângă sobă, pe negustor, și fugi spre ușă. Aici se opri, privi spre bătrânul rămas în-

tins pe dușumea, se repezi înapoi, îl lovi cu piciorul în pânțece și strigă:

— Na! câne, câne!

Apoi plecă blestemând în limba lui...

Căzând, Meremet se lovise cu capul de colțul unei lăzi; o șuviță de sânge i se scobora dealungul obrazului. În pânțece simțea o durere mare, iar deasupra tâmplei drepte ca o împunsătură de ac. Apoi nu mai știu nimic...

Inoptase de mult când de abia putu să se târască, să împingă ușa și obloanele, apoi până la pat pe care, după multe încercări, izbuti să se suie.

Puterile i se sleiseră cu desăvârșire. Incordarea ce făcuse ca să se culce îi deschisese rana. Dureri nu mai simția. I se părea ca o gădilitură dulce, lunecarea caldă a sângelui în lungul feței. Rămăsese nemișcat, cufundat într'o dulce ușurare, — o plutire pe o apă liniștită ce-l purta la vale... Par'că dormea și par'că nu... Nu, nu dormea... Cum să doarmă ziua: soarele strălucește puternic înălbind, ca pe un bulgăre de argint, dughiana meremetisită, ridicată din nou, ca o floare subț îngrijirea unor mâni de mamă... Ce multă mărfa! Vallunile de pânză au luat și ele, pesemne, ceva din razele soarelui, — sclilesc... chervanele descărcate s'au orânduit în ogradă; în han mișună negustorimea... De unde a ră-

sărit Gherase, ucenicul?... Ce lumină! Luciul ei înneacă totul, nu te mai poți uita. Un singur chip rămâne în urmă, deslușit. Cum să nu cunoască ochii ceia adânci, duioși, cari-l privesc; buzele care-i zâmbesc bine-voitoare! Cum să nu cunoască pe conul Iordache Iovul!

— „Ei, ți-ai văzut dughiana ca și odinioară, negustorule! Acuma, hai cu mine”. Și, luându-l de braț, conul Iordache îl duce pe o cărare de zarzări înfloriți... Mergeau unul lângă altul, și pe măsură ce înaintau i se părea că se topește cu încetul, că-i rămâne tot mai puțin din trup... tot mai puțin... că nu-i mai rămâne nimic.

O tremurare a feței, ca o lădiere, și atâta.

ORATORUL

Tocmai isprăvisese de mâncat friptura când Ghiță Năstrate, agentul lui, îi aduse o scrisoare. Conu Tase Filoreanu desfăcu domol plicul și ceti:

Iubite Tase,

În împrejurări grele, la cine să alergăm? Firește, -- la tine. Afaceri grabnice mă silesc să plec numai decât. Și astă-seară, la 8 ceasuri, cred că știi: sunt cele două intruniri, în despărțirile III și IV, la care trebuia să vorbesc. Bizuit pe marele tău talent, plec mai mulțumit și împăcat în mine însumi decât chiar dacă taș fi vorbit eu alegătorilor.

Al tău îndatorat.

Jean

P. S. Iartă-mă că-ți scriu, așa, pe fugă; mai am jumătate de oră până să plece tre-

nul. Tocmai, — semnul buletinelor noastre de vot e *Crucea*.

De multe ori îi scrisese șeful; dar nici-odată nu-i așternuse rânduri mai călduroase ca acestea. Conul Tase era încântat. Inghiți o bucată de plăcintă în pripă, sorbi de două-trei ori din cafea, și porunci să-i aducă o trăsură. Erau 7 ceasuri. Își îmbrăcă redingota, își îmbucă tabacherea cu tutun, iar coana Tica Filoreanu îi puse în portofel vre-o două scobitori, căci se putea, ca după întrunire, soțul dumnaei să guste ceva, cu prietenii.

Peste câteva clipe trăsura lunecă, sprintenă, spre sala „Jupiter”, unde se ținea întrunirea despărțirii a III-a. La intrarea oratorului sala se cutremură de strigătele de bucurie ale alegătorilor; conul Tase Filoreanu era cunoscut și recunoscut ca mare vorbitor. Când păși în sală, fața conului Tase se rumeni ca floarea mărului, când se așază în fața mesei, se aprinse ca trandafirul, iar când ridică degetul, să facă liniște, obrazii i se înflăcărară ca bujorul. Dar tăcerea se întinse peste capetele celor strânși să audă și conul Tase începu să vorbească. Cele dintâi cuvinte îi eșiră din gură mai mult suflate decât spuse. Intotdeauna păția așa. Vorbele par'că se 'necau, se amestecau, se îmbulzeau la poarta din-

ților, pânăce, în sfârșit, stăpânirea de sine le rânduia, le făcea să iasă una câte una, curate, înșirate cu darul pe care, într'o măsură, conul Tase îl avea. Turburarea ținuse două trei clipe doar; alegătorii cunoscură îndată glasul care, și acum, tuna și fulgera împotriva tuturor acelor cari erau de alte păreri decât ale conului Tase Filoreanu și ale prietenilor săi... Conul Tase Filoreanu și tovarășii săi făcuseră toate... ei orânduiseră țara; ei alcătuiseră legile cele înțelepte; ei iefteniseră traiul; numai dela ei, toată suflarea, putea să aștepte îmbunătățirile viitoare!...

Din când în când câte un glas răgușit striga, vajnic; „Așa-i!” Și atunci ca o furtună, strigătele se încălecau, geamurile sbârniau de vuet: „Așa-i! Așa-i! Așa-i!” Un om scurt, cocoțat pe un scaun, lângă un stâlp în fundul sălii, ridica mâna și țipa: „Jos; jos cu ei! „apoi clătinându-se, lua stâlpul de care se sprijinea, în brațe, să nu cadă. Atunci Năstrate făcea liniște, — avânta bastonul deasupra capului și porunca: „Tăcere!” Și tăcerea se făcea îndată.

Apoi vorbele conului Tase își luau iar șirul, unele după altele, ca niște tovarășe bune cari știau ce aveau de făcut...

Conul Tase se înfierbânta; vroia, și 'n aceiași vreme își da seama de toate; gura spunea una și gândul mergea alături! înțe-

legea că robise sala, simțea că putea vorbi așa trei, patru ceasuri, o zi întreagă, o săptămână chiar dacă ar fi fost nevoie. Deodată însă își aminti că mai are o întrunire. Trebuia să sfârșească. Postscriptum-ull i se înșira în minte... „Tocmai — semnul buletinelor noastre de vot e Crucea”. Asta era și sfârșitul; avea să încheie în chip măreț. Conul Tase se umplu bine în haină:

„...,Astfel iubiții noștri prieteni, voi încheia arătându-vă că semnul buletinelor noastre de vot, semnul cu care pornim la luptă e *Crucea*; cu ea vom merge la izbândă. Căci, domnilor, *Crucea* e semnul credinței noastre strămoșești; *Crucea* e cel dintâi semn pe care mama noastră ne-a învățat să-l facem în fața sfântului iconostas; pentru strălucirea *Crucei* sfinții mucenici au murit în chinuri; pentru *Cruce*, Domnii noștri viteji au luptat în șirul veacurilor; și în sfârșit, pe *Cruce*, Domnul nostru Isus Hristos și-a jertfit viața pentru mântuirea păcatelor omenești! Așa dar *Crucea* e semnul care vă va călăuzi, — credeți în ea și mergeți la izbândă. Și mai judecați, iubiți alegători, că'n vreme ce noi pornim la luptă creștinește, potrivnicii noștri, ca niște păgâni și-au ales steaua, doar ca toți să le poată spune: „Vai de steaua lor!” Și-au ales steaua, care-i tot așa de depărtată de noi, ca și ei de inimile noas-

tre ale tuturor; și-au ales Steaua rece, — rece ca și sufletele lor neîndurătoare; și-au ales Steaua, — steaua căzătoare care nu lasă în urma ei decât lumina mincinoasă a unei clipe; și-au ales Steaua, iubiți alegători, pentru că ocârmuirea lor de astăzi e Steaua rea a acestei biete țări!... Făcându-vă dar Cruce, și lepădându-vă de cei ce sboară printre Stele, ca duhurile rele, mergeți cu noi, înainte, iubiți și stimați alegători“...

Suflând, cu șurloaie de sudoare pe frunte, ca și când ar fi eșit dintr'o baie de aburi, conul Tase de abia răzbi să se coboare de la tribună. Toți căutau să-i strângă mâna, să-i spue un cuvânt, în vreme ce, din partea cealaltă, sala duruia de tropote ca și când năvălise în ea o herghelie speriată. În sfârșit, cu mare greutate, conul Tase izbuti să se îndrepte spre ușă. Alegătorii din cealaltă despărțire vor fi pierdut răbdarea. Trebuie să se grăbească. Dar, drept în ușă, un om, suflând de fugă, îi întinse o scrisoare. Conul Tase Filoreanu o luă, se apropie de lampa din peretele sălei și citi:

Tase,

Scriu depe scara vagonului. Un gând mă muncește că, grăbit cum eram, ți-am scris greșit; așa sau nu, vreau să plec liniștit:

să știi că semnul buletinelor noastre de vot e *Steaua* nu Crucea, cum mi se pare că ți-am spus. Ține bine minte.

Jean

Conul Tase rămase împietrit. Arată scri-soarea lui Năstrate:

— Ce e de făcut?

Nasul borcănos al lui Năstrate se aprin-se deodată ca o lampă. Se scărpină după ceafă. Apoi, ca omul care nu dă dela nimic înapoi, răspunse:

— Să îndrești greșala dincolo, coane Tase.

Conul Tase simția că i se scoborâse tot sângele la inimă. Firește, atâta-i mai răma-se; să dreagă dincolo ce, fără voia lui, stri-case aici. Se sui repede în trăsură, și peste un sfert de ceas, se oprea în fața sălii „A-polon“ din despărțirea a IV-a.

Sala plină; în ea un frământ cumplit, de nerăbdare. În despărțirea aceasta erau foarte mulți cârciumari, cari știuseră cum să vie la întrunire. Dela cele dintâi vorbe ale conului Tase, urlete ridicau acoperă-mântul. În mijlocul tuturor, un sfrijit, cu mustața lungă de părea înodată pe după urechi, își șuera mereu cuvintele: „Suuş cu conu Tase! Şuş cu conul Taaşe!“ Dar Năstrate ridică bățul! „Tăcere“ și gurile se închideau câteva clipe. Cu alte vorbe, cu alte întorsături, conul Tase ajunsese tot

acolo; *tot* ei, *nimic* ceilalți. Și iarăși simți dela o vreme că poate cuvânta așa un ceas, două, o zi, o săptămână chiar, și gândul mergea domol alături... Trebuia să încheie. Dar ăsta era greul: ce spusese dincolo, trebuia să întoarcă aici. La urma urmei vorbele, gândea conul Tase, sunt ca și mânușile: le poți întrebuița și pe dos, dacă nu

Se potrive bine în redingotă:

ți-e de ce-or zice alții.

...Așa dar, iubirii mei prieteni, un lucru mai am să vă spun, și anume: drept semn al buletinelor noastre de vot, drept semn al biruinței noastre, am ales *Steaua*. Cu ea să țineți, cu *Steaua* cea bună care veghează mereu, strălucitoare, deasupra partidului nostru; cu *Steaua* să țineți, căci fiecare dintre noi, o știți, avem câte o stea, care ne adumbrește din înalt cu raza ei cea norocoasă; cu *Steaua* să țineți, căci atunci când dânsa apare, cerul rămâne senin, norii se duc. De *steaua* noastră să vă călăuziți dar fraților, cum Magii s'au călăuzit de *Steaua* tainică ce i-a dus la ieslele în care se născuse Mântuitorul! Și nu uitați, că pe câtă vreme noi pășim pe urma unei raze de lumină, potrivnicii noștri și-au luat ca semn al lor *Crucea*! *Crucea*, — semnul ce se pune pe casele de vânzare, de vânzare ca și sufletul lor; *Crucea*, — semnul cu care se înfierează spatele celor nemernici; Cru-

cea, — Crucea Roșie care acopere pe cei istoviți și răniți în lupte; Crucea, semnul care amintește de tăcerea, de muțenia cimitirelor! Puneți-le dar Cruce, și lăsați-i”.

Cu mâna întinsă, cu privirea grozavă, conul Tase, încheiă cu glas răsunător:

„Morții cu morții, domnilor, viii cu viii!”

LA UN URMAŞ

De mult vroiam să văd documentele unei vechi familii scoboritoare din boierii viteji de odinioară. Pergămentele se găseau toate în biblioteca unicului urmaş al lor, boierul Iorgu Cantea, care trăia de foarte mulți ani, singur, la moșia lui din ținutul Romanului, pe malul plin de lunci al Siretului. Am rugat pe un bătrân, cunoscut al tatălui meu, care avusese, pe vremuri, legături cu boierul Cantea, să-mi capete îngăduirea cercetării documentelor, acolo, la țară chiar, de nu se putea altfel. La scrisoarea bătrânului, boierul Cantea răspunsese scurt: „E bine, venit“. La rându-mi, am mulțumit și'n seara zilei hotărîte, pe la nouă ceasuri, eram la Roman. Trăsura m'aștepta. M'am suit; în câteva clipe, caii sprinteni mă scoaseră afară în câmp.

Era cu vre-o două săptămâni înaintea Paștelui; primăvara se înfiripa. Se scoborise o noapte tihnită, caldă, când aerul te cuprinde ca o apă de vară. Din pământul îmbibat de troenele topite, se împrăștia mirosul proaspăt al ierbei de abia răsărite, amestecat cu cel fraged și umed al brazdelor arăturilor de primăvară. Din depărtări, din livezi ce se pierdeau în întuneric, adi-

au mirezme dulci, mirezmele florilor ce se deschid într'o singură noapte, poate chiar în noaptea asta lipsită de lună, subt singura priveghere a stelelor de sus. O clipă se auzi un clinchet de talangă, apoi un muget prelungit și stins, și o scânteire de foc de găteje se zări departe, într'un fund de țarină.

— Ce e acolo? am întrebat pe vizitiu.

— Oamenii dela pluguri; dorm în câmp. Trăsura luneca repede, fără vuet, pe pământul moale ca o saltea. Deodată pe dreapta și pe stânga se ridicară copaci înalți, — o pădurice.

— Pe unde trecem?

— Lunca, lunca din Mircești, îmi răspunse vizitiul.

Apoi, după câteva clipe, întinse biciul și, ca și când ar fi fost ziuă, îmi arătă:

— Colo e curtea!

În urma acestor cuvinte, gândurile m'au furat. Mi-am adus aminte despre tot ce știam asupra poetului care-și strecurase atâția ani de viață „acolo“, poetul ai cărui pași străbătuseră de atâtea ori potecile lunecii cufundate acuma într'o tăcere adâncă ce mi se părea și tristă.

Un șuiet depărtat mă smulse gândurilor; ne apropiam de Siret. Peste podul lung caii mergeau la pas. Un fior mă străbătu la vuetul apei ce se rostogolea dedesubtul nos-

tru călătorind mereu la vale. Am făcut la stânga și, peste o jumătate de ceas, intram pe poarta curții. În fund albeau casele mari.

Am suit cele câteva scări, și sus, din mijlocul sălii luminate de tricheluri, se desfăcu o umbră ce-mi eși în față; boerul Iorgu Cantea mă primea cu mâna întinsă:

— Fii bine venit, tinere!

Apoi, mă luă de braț, străbăturăm sala, și, pe o alta, intrarăm în sulrăgeria largă, în mijlocul căreia, pe masă, ne așteptau doi pui fripți, pâne de casă, și-o sticlă cu vin roș.

— Să gustăm ceva, îmi zise boerul.

Mi-am scos mantaua de drum, și m'am așezat la masă. Mă simțeam stingherit; am luat un picior de pui pe care l-am înghițit în silă. Boerul Cantea umplu paharele cu vin, apoi se sculă în picioare, ciocni, și-mi zise iar:

— Bine ai venit, tinere.

M'am uitat la bătrân; avea o frunte înaltă, larg boltită; ciocul alb ca și părul; deasupra ochilor, neobișnuți de vii, sprâncenile stufoase, scoborîte mult spre tâmpile. Și'n clipa aceasta, în care privirile lui îmi străbătură par'că până în suflet, nu știu de ce, m'am incredințat că boerul mă cunoscuse dintr'odată. Poate că sfiala mea îi plăcu, un zâmbet îi flutură ușor pe buze, des-

lipi paharul și-l deșertă. Făcui la fel, apoi mă îmbie:

— Să-ți arăt odaia.

Am tăiat sala din nou. Boerul împinse o ușe grea, și'n odaia mare, văruiță, îmi arătă spre fund:

— Patul... Noapte bună!

Eși: după dânsul ușa grea de stejar se prinse scurt în clanță.

M'am lăsat pe un jâlț. În odaie, în afară de patul larg, de nuc, era un divan, în fața lui o masă, și, pe lângă pereți, câteva jâlțuri, mobile vechi, peste care vremea își așternuse mirosul ei de flori uscate. Încetul cu încetul, mirosul acesta mă învălui și pe mine, îmi străbătu hainele, pielea mâinilor, și-mi aminti pentru întâiaș dată, de mult, din copilărie poate, când mai simțisem, unde și în ce împrejurări nu știam, mirosul care are și ceva de tămâe par'că, mirosul pe care clipele ce nu mai sunt îl lasă în urma lor să ne aducă aminte. Și îndată m'am deslipit par'că de lumea din care eșisem numai de câteva ceasuri: mi se părea că trăesc în alte vremuri depărtate, așteptând să-mi răsară dinainte unul din acele chipuri încruntate ale strămoșilor noștri, castelani singurateci, ce străpungeau nopțile, spre tabere, pe cai sălbateci.

M'am scuturat ca dintr'un vis, m'am des-

brăcat repede, și-am stins lampa. Liniștea adâncă, neclintită de nimic în casa aceasta, mă apăsa într'atât că simții o frică neînțeleasă. Imi vâjâiau urechile. Mi-am înfundat capul în perne, și-am adormit. Am adormit adânc fără de vise, până a doua zi, târziu de tot. Soarele își strecura razele, răspândind, prin ochiurile perdelelor, pe dușumele, comori de bănuți de aur. Am sărit din pat și m'm îmbrăcat în pripă. Boerul Iorgu Cantea era dus pe câmp. Am eșit în balconul ce da spre parc, și m'am așezat într'un scaun de paie. Pe deasupra copacilor bătrâni, ce scoborau în vale, privirea luneca departe, într'o zare prăpăstioasă, înneacă de lumină, și, în fund, munții se resfirau ușori, ca niște nori străvezii, pe luciul cerului. Voiu fi stat mult acolo, când două mâni mi se puseră pe umeri. Am tresărit.

— Valea Siretului, tinere!

Boerul Cantea se'ntorsese.

Bătrânul se rezimă de balcon, își adânci privirea în depărtare, sorbind cu nesațiu par'că din strălucirea priveliștii aceștia, apoi îmi arătă:

— Aici, aproape, cîrge Siretul; colo, unde vezi albind ceva, sunt Mirceștii lui Alecsandri; în dreapta, e ascuns Romanul; și 'n fund, Carpații; drept în fața noastră, Ceahlăul! Il vezi?

Se ridică, mă luă lângă dânsul. Făcui ochii mici:

— Piscul cela crestat.

Și cu degetul urmări prin aer linia muntelui. Eu nu-l deslușiam.

Boerul Cantea mă mângâie:

— E greu de văzut.

Apoi îmi zâmbi:

— Când îi fi ca mine, o să-l zărești!

Fluturarea zâmbetului i se stinse iarăși. repede, și-mi spuse:

— Hai, să prânzim.

Ca și cu o seară mai nainte, mă simții stingherit, neîndemânatec, la masă. Boerul Cantea vorbi puțin: câteva întrebări asupra interesului ce purtam documentelor. Rare ori zâmbetul, cu care începusem să mă deprind, îi întredeschidea puțin buzele, apoi cuta dintre sprâncene se adâncea din nou.

După prânz am stat puțin, apoi bătrânul mă duse în bibliotecă. Pe masă, un teanc de documente; boerul mi-le arătă:

— Te așteaptă!

Pe urmă luă unul, se uită lung la dânsul, și mă privi drept în ochi, cum avea obiceiul.

— Ce păcat, îmi zise, că cei ce le citesc astăzi nu știu învăța din ele decât numai aceea ce a fost, tinere!

Puse pergamentul jos, luă altul, îl cerce-

tă, apoi se depărtă repede, și mă lăsă singur.

M'am uitat de jur împrejur. Odaia mare ca toate celelalte, era căptușită cu dulpuri înalte până 'n bagdadie, pline de cărți și manuscrise. Un singur loc gol, deasupra ușii, în care erau atârdate, unul lângă altul două portrete. Le-am privit puțin: trebuie să fi fost tatăl și bunicul boerului Cantea. Aceeași ochi, aceeași cută dintre sprâncenile stufoase și prelungite; — bunicul avea însă părul negru, — par'că și o mai puternică înfățișare bărbătească. Mirosul de flori uscate îmi îmbibă nările. Mă uitai la fiecare raft, cât puteam zări în sus, uimit de atâta bogăție de cărți, și mai cu seamă de manuscrise, apoi m'am așezat la masă și am desfăcut pergamentele îngălbenite, șnuruite cu găitane spălăcite, de mătasă ce fusese vișinie, și ale căror capete se îngropau în uricul vechiu, de ceară, în care rămăsese întipărită pecetea domnească.

Intotdeauna ne mișcă urmele unei vieți stinse, dar nimic nu ne înduioșează mai mult ca hârtia pe care sunt așternute rânduri de demult, căci în clipa în care le privești, ochii tăi urmăresc par'că sufletul ce s'a topit în ele, și ai fiorul că ființa din mintea căreia acele rânduri au isvorit, stă acum plecată peste umărul tău și citește

odată cu tine. E sfâșietor să te cufunzi în trecut într'un loc în care nu se găsește nicio legătură cu lumea de astăzi, într'o casă în care par'că se mai păstrează încă, în rămașița prafului ușor de pe prag, urma pașilor vechi.

Am stat mult plecat peste foile îngălbenite, și când am ridicat capul, luminile piezișe ale înserării auriu oadaia. M'am sculat și m'am apropiat de fereastră. Mi-am sprijinit mâna de cercevea să mă uit afară; subț degetele mele simții atunci netezimele lemnului lucrat; m'am uitat mai îndeaproape și nu-mi credeam ochilor în fața minunii de ciubuc împletit, întors din dalță cu o îndemânare rară. M'am dus apoi de m'am uitat la dulapurile pe lângă cari trecusem privind numai la cărți, m'am apropiat de ușă: nimic, nici o bucățică de lemn care să nu poarte urma muncii răbdătoare. Am strâns documentele de pe masă, și mozaicul, din bucățele de lemn, îmi înfățișă, într'un cadru de împletituri, ca o horbotă, cu frunze de viță, un păun cu coada resfirată: roțițe de sidef în ape îi dădeau strălucirea pe care o au peunile acestei păseri.

Mă uitam încă la minunea aceasta de îndemânare când boerul Cantea intră, rămasse o clipă locului, văzându-mă cu câtă în-

cordare urmăream acea lucrare de artă, apoi se apropie și-mi zise:

— Sunt lucruri vechi.

— „Tot ce văd aici e lucrat de mână, de către un mare și răbdător artist”, am spus, cu glasul jumătățit, bătrânului. Boerul îmi scrută privirile, apoi zise:

Tot ce vezi aici, tinere, aici și 'n toate celelalte odăi: — mesele, paturile, jâlțurile, clanțele de la uși, sunt lucrate de noi.

Întoarse capul și-mi arată cele două portrete:

— De ei: de dânsul, de bunicul meu, în cea mai mare parte, de cestălalt, de tatăl meu, și în mai puțină parte de mine.

Boerul Cantea rămase câteva clipe privind în sus; cuta dintre sprincene se adânci cum nu o văzusem încă; m'am înfiorat fără să vreau; apoi vorbi iar, uitându-se, mereu la dânsii:

— Tinere, aceia erau alți oameni. Erau harnici, tinere, și trăiau cu drag viața, pentrucă le-o dăduse Dumnezeu; iubeau ziua pentrucă le dădea noui puteri. Fiecare clipă a vieții lor o însemnau cu ceva, cum înseamnă minutarul ceasornicului fiecare clipă. Priveau necazurile fățiș, și de aceea știau să le înlăture; nu 'ngenunchiau. Erau mulțumiți, tinere, și de aceea munca lor era o muncă veselă. Munca ve-

selă care desfătează sufletul, care-ți încălzește privirea.

Bătrânul boer mă luă de umeri, și, apropiindu-și fața mă privi, aproape, în ochi.

— Ai simțit-o vre-odată tinere?... Peste puțință; ași putea spune că n'am încercat-o nici eu. În locul liniștei lor, a venit furtuna pătimilor. Ei s'au stins, neamul lor s'a stins, tinere; între voi, și între mine chiar, e o altă lume!

Bătrânul își șterse fruntea de sudoare, mișcat, poate cu lacrămile în ochi, lacrămi pe cari nu le puteam zări din pricina umbrei care cuprinsese odaia. Apoi deodată mă strânse de mână: — Haide!

Am eșit repede amândoi, am străbătut sala, am scoborât un rând de scări, și împingând cu greutate o ușă joasă, îmi arătă o încăpere din care ne izbi mirosul scândurii de brad, lucrată de curând.

Glasul boerului Cantea spuse tremurând:

— Aici lucrau ei.

Am vrut să mă uit, dar în sala întunecoasă n'am deslușit nimic, par'că întâmplarea făcuse astfel, — să-mi ascundă urmele unei munci liniștite, îndeplinită totdeauna la adăpostul privirilor străine.

Pe urmă ne am suit din nou sus și am eșit în cerdac, unde ne așezarăm, unul

lângă altul, în două jâlțuri. Bătrânul tăcea îndurerat. Par'că simțeam și eu un gol în suflet; un nod mi se oprise în gât, un nod de care nu puteam scăpa.

Inserase bine. În aerul cald florile vișinilor, împrăștiau mirosul lor jilav și amăriu, iar prin aer sburau bondarii, lovindu-se din când în când, de stâlpii cerdacului. Deodată, din vale, se revărsă dangățul clopotului bisericii, chemând lumea la denie. Atunci bătrânul se ridică în picioare de își făcu cruce. M'am sculat și eu, și fără să vreau, am avut un îndemn să mă închin; dar neobișnuința mă făcu să mă sfiesc par'că și mă oprii. Boierul Cantea însă băgase de seamă tresărirea brațului meu, — înțelese. Se întoarse și-mi spuse:

— Uite-așa!

Apoi, îmi luă mâna dreaptă, îmi împreună cele trei degete, pe urmă mi le purtă încet, ca pe ale unui copil, la frunte, la piept, la un umăr și la celălalt.

Și privirea lui, sau poate rușinea mea îmi smulse două lacrimi mari și calde din ochi.

HAMBARUL

Pe întreaga vale a Moldovei, alt sat ca Drăgălina nu-i; și nici pământuri mai mănoase ca pământul lui, nu-s. De aceea și oamenii sunt avuți: de pe șes culeg roada de pe dealuri storc vinul, și 'n târgurile cele mari, la Fălticeni și Bârlad, cheltuesc din plin. Grija n'au, căci n'au necazuri; chefuri fac, că au cu ce; de copii nu se feresc, fiindcă au ce le lăsa. Nu este casă care să n'aibă trei-patru popândoci, de toate vârstele; în fiecare an, la horă, numai ce vezi răsărind, câte opt-nouă dolofane de fete, după cari se țin flăcăii ca albinele după roi.

Satul Drăgălina își are casele răslețite pe-o coastă, albe, împrăștiate ca de un șuvoiu. Iar de-asupra caselor, umbrește o adevărată pădure de salcâmi a căror floare, primăvara zăpăcește lumea cu mireazma ei. Prin mijlocul satului se întinde ulița prundită, înclinată ca brațul unei cumpe-

ne: la capătul din vale stă, greoaie, crâșma, ce par'că ridică, de ușoară și prizărită ce-i, în celălalt capăt, sus, biserica. Iar la mijlocul drumului dintre ele, primăria pare că privește, îngăduitoare, cântăreala aceasta. La dreptul însă nu-i tocmai așa. Căci primăria are de primar pe Neagu Suhopan, singurul ghimpe al Drăgălinei. Suhopan e o fire hursuză și abrașă; e mărunțel, îndesat, iar ciolanele îi ies de subt piele ca cioturile unei buturugi; e chior de ochiul drept, iar pe celălalt îl are albastru, rotund și mare, ca și când cel ce-i lipsea se făcuse una cu cel de subt sprinceana din stânga.

Suhopan e singurul om de care Drăgălinenilor li-i oare cum sfială, și de glasul căruia mai ascultă. Căci nu e zi să nu-i povățuiască așa, care cum pe unde'i întâlnește: pe drum, în țarină, la crâșmă. Iar, uneori, Dumineca dimineța, vine de-i gonește cu ghioaga, ca pe vite, de la chef la biserică. Și oamenii mai glumesc, mai râd. dar la urma urmei, iau drumul în piept spre sfântul locaș, unde'i așteaptă popa Serafim să le mai citească cele canoane.

Pe popa Serafim îl ascultă cu capetele plecate; numai când strănută dascălul și pierde șirul citaniei, câte-un băiețandru îmbie pe cel de lângă el: „Mergi de-i arată rândul, măi tu”. Dar Suhopan, din

strană, l-a și zărit cu ochiul lui cel iscoditor și, după slujbă, vai de urechile lui!

Pe femei avea Suhopan mai multă ciudă decât pe bărbați. Poate unde se uitau și ele la el, așa, cam luătoare 'n răs; sau poate și din pricină că singura dată când s'a gândit și dânsul la însurătoare, fata pe care-o ceruse, Milca cea frumoasă, i-a dat cu mâna pe la ochi și i-a făcut: *bâzz!* ca unui bondar, și s'a dus după unul din alt sat.

E luni. Suhopan a intrat în primărie odată cu răsăritul soarelui. Întâi a strunit pe străjer fiindcă'l găsisse dormind; a mai boscorodit pe notar, și pe urmă s'a pus să-și vadă de hârtii. Stă la masă, cu capul plecat pe stânga, de partea ochiului cel sănătos, și se uită ca găinile. Cum lucrează așa, cufundat, Suhopan nici nu bagă de seamă că ușa se deschide încet, și că'n fața lui răsare, deodată, Ion Trohin, unul dintre cei mai bogați oameni din Drăgălina.

Trohin e un om plinuț, cu pletele negre, revărsate pe umeri, sclipind de unsoare; are privirile ferite, pitite sub sprințene. Omul se dă, binișor, lângă masa primarului, tușește odată, apoi zice:

— Bună dimineața, primarule.

Suhopan ridică repede capul, să vadă cine-i vorbește așa dea-dreptul, apoi când vede pe Trohin răspunde:

— Ei! tu ești, Trohin; poftim, șezi!

Și-i arată un scaun.

— Ce veste? îl întreabă.

— Omul învârtește odată pălăria, apoi îi netezește pana de păun, și zice îngăimat:

— Dă... de veste... n'am nici o veste. Am trecut, așa, să te mai văd.

Apoi, par'că își ia de seamă:

— Ba, spun minciuni: aș vrea să-mi vinzi niște rubiniu, că vin ca al dumitale unde pot găsi!

Cu atâta se îndulcea Suhopan: când îi lăudai vinul.

— Ți-oî vinde.

Trohin mai învârte pălăria odată:

— Mulțumesc... că mi-o plăcut tare... știi, am băut la A-Diaconesei... la botez.

— A-ha, da.

Trohin plecă ochii:

— Vin a avut el bun, că se cheamă că era dela dumneata... Da' mâncarea a fost cam pe sponci...

Suhopan îi tăie scurt:

— Cât îți trebuie, o vadră, două?

— Două, ba trei, că eu, vezi dumneata, vreau să-i mulțumesc pe toți, să aibă... și hăutură și mâncare, colo, din plin...

Primarul își roti ochiul:

— Din plin?... când?... cum?...

Trohin privi pe fereastră, scăpă jos pălăria, apoi, după ce înghiți în sec:

— Păi... la botez!... Vezi da... la asta venisem. A născut Măndița un băet ast'noapte...

Suhopan se plecă peste masă, îl prinse de umăr, și-l sgâlțâi:

— Măndița?... Măndița ta?... așa, nemăritată?...

Trohin ridică privirile, răsufală și bâigui:

— Așa!

Apoi repede:

— Da' o ie de nevestă, flăcăul... Dumitru Țandără... o ie, de luat...

Dar Suhopan par' că înebunise.

— Vrea să zică și fata ta, ca și celelalte... Și tu n'ai știut... n'ai bătut-o... n'ai alungat-o. Și asta subt ochii tăi și-ai nevesti-ti!

Trohin căută să se desvinovățească:

— De unde... că doar am luat-o din scurt... Se întâlnea cu flăcău... în pustia cea de hambar...

Mărturisirea aceasta puse vârf furiei primarului; ridică brațele în sus și strigă de se cutremură odaia:

— Vrea să zică tot așa: Acu' două luni Maria lui Prichiu — acolo; mai cu vre-o lună 'n urmă Safta lui Drâmbu, iar acolo; și-acum o săptămână nepoată-mea — tot acolo. Azi aud și de fiică-ta.

Apoi se repezi, trânti ușa de perete, și strigă vătășelului:

— Să-mi aduni, după prânz, pe flăcăi.

Și porni, dând din mâini, în vreme ce Trohin căuta pe notar să facă hârtiile copilului.

După prânz, flăcăii sosiră în păr. Care mai de care se minuna, ce-i venise primarului să-i cheme; până ce umul îi desluși:

— Să știi că ne chiamă pentru afacerea lui Mitru, cu Mândița lui Trohin, să ne mai dăscălească...

— Să știți că-i așa.

Și cum vorbeau de asta, numai ce se arătă și primarul, călcând apăsător, bălăbă-nind din mâini, suflând, de fuga ce venise. Intră în primărie și-i chemă înăuntru. Apoi, când se adunară, le strigă, ca și când ar fi încheiat ceva ce le spusese mai dinainte:

— Eu, mă, o să curăț satu' ista; o să-l curăț și de svânturați, și de buruieni, și de unghere. Așa. Să vă alegeți zece dintre voi, cari-ați fi, și poimâne, des-dimineată, că mâne-i sărbătoare, să veniți aici, cu topoarele, c'o să mergeți să dărâmați hambarul cel pustiu, să nu se mai primble prin el... stafiile. Așa...

Și fiindcă flăcăii stăteau locului, le strigă cât ce putu:

— Afară... la treabă... hait! pahonților.

Flăcăii îi cunoșteau firea! tăcură; dar cum ieșiră din ograda primăriei, prinseră sfat:

— Mă, ce tot se ține românul ista de capul nostru?

— Dă!

Și altul, mai aprins:

— Da' adică hambaru'i i-a lui! Pe locul cui îi hambaru', mă băeți?

— Unul dădu deslușiri:

— Păi, asta-i, că-i pe locu' primăriei.

Atunci Dobre Vătafu, cel mai isteț dintre toți, se gândi ce se gândi, îi strânse roată, și le spuse:

— N'aveți voi grijă, oiu face eu ce-oiu face și poate nu ne-o dărâma hambaru'.

Flăcăii se împrăștiară, care încotro, iar Dobre o luă spre casa Milcăi.

Milca, „Vădana satului“, — așa-i ziceau cu toții, n'avea mai mult de douăzeci și cinci de ani. Era 'naltă, bălaie, cu ochii vi-neți, și din subțimea trupului drept, ca o trestie, numai sânul îi sbucnea, pietros, înainte. După Milca alergaseră toți flăcăii din Drăgălina, ba și Suhopan, primarul o ceruse, dar ea, mai mult ca să facă oame-nilor în ciudă, se dusese după unul din Mircenii. Mirceanul însă, om hain, și-a dat repede năravul pe față, așa că, după vre-o trei luni, o cuprinse pe femeie dorul de sat, și se întoarse. Bărbatul veni să o iee, însă dânsa nu se urni nici în ruptul capu-lui. Iar când Mirceanul sosi cu vre-o două-

zeci de flăcăi s'o ridice pe sus, Milca chemă și ea satul, și se încinse o bătaie strașnică; și din bătaia asta, Drăgălinenii ieșiseră biruitori. Iar Dobre vătafu, cu firea lui mai aprinsă, o păți mai rău decât toți: zăcu două luni la spital, că-i spărseseră capul. Milca rămase, „vădana satului“. Nu mai vroise să se mărite, dar cu frumusețea ei, după care oftau cu toții, și cu felul ei, purta satul pe degete, fără să se 'nchine nimăru, afară doar lui Dobre, care suferise pentru dânsa și căruia de multe ori îi intrase în voie. Și ce era de deslegat ea deslega, dar și ce era de 'nnodat, — să te fe-rească sfântul!

Dobre o găsi la gard. Stătea cu bărbia'n mâni și privea. Și cum sta așa, părul răscolit de vânt îi umbrea și-i lumina fața.

Când văzu pe băietan îi râseră ochii:

— Ce-i, Dobre?

— Rău, Milco.

— Nu mai spune!

Băietanul se apropie de-i suflă părul, în sus, de pe frunte; Milca îl lovi, binișor, peste gură:

— Feri, băiete, că-i foc!... Ce-i?

— Milco, primarele vrea să ne dărâme, poimâne dimineață, hambaru, — cel cu pricina.

— Pentru fata lui Trohin?

— Și-a lui Trohin, și-a lui... mai știu eu și a-cui?

— Las' să-l dărâme, — ce am eu?

Femeia răspunse, într'adins, nepăsătoare.

Dar flăcăul se 'nfuriă, și-i smunci mâna de subț bərbie:

— Ce ai tu?... să nu-l dărâme, fă, auzi tu? Ție ți-l dau pe seamă! Atâta trecere oiu avea eu la tine. Și știu că ce-i zice tu, primarele face, că-l văd eu cum te privește când treci: i se mai mărește odată ochiul pe cât îl are.

Femeia își îndreptă gâtul de i se scutură părul ca un cucuiu de pene:

— Ce-mi dai?

— Ce vrei tu, — m'oiu mai bate pentru tine.

Milca făcu numai ochii mici, și zise:

— Oiu ști eu ce să-ți cer... n'ai tu grijă.

— Atunci, cum rămâne?

— Ii vedea tu.

* * *

Flăcăul plecă, iar Milca mai rămase puțin, răzimată de gard; apoi se duse în livadă și se așeză subț un vișin, jos în iarbă. În față se desvelea valca până departe; Milca ridică mâna, rupse o frunză din pom și începu să o crăntănească în dinți. Se uita așa, în neștire, drept înaintea ei, și gândurile o furară repede în liniștea ne-

curmată, nici măcar de șopotul celei mai mici crenguțe. Par'că și firele de iarbă înlemniseră drepte, împungând lumina cu vârfurile. Și cu toate că și fața Milcăi nu era clintită de nici un zâmbet, de nici o întristare, înăuntrul sufletului ei amintirile se învălmășeau, care mai de care. Și par'că viața ei nu începea de cât din ziua când se măritase după Toader Vornea din Mirceni. Băietanului țacelua își vându-se dânsa toată fericirea, omului care o lătea în fiecare seară; și nu trecuse dela ziua nunții decât vre-o câteva săptămâni. Trebui să fugă după trei luni de zile. După despărțenie, rămăsese „vădana satului“, căci nu mai avea încredere în nimeni. Te uiți în ochii omului și crezi că'n luminile lor curg două izvoare de apă limpede și când sorbi din ele, sorbi otravă. O ceruseră atâția și nu s'a dus. Decât să-și bată ei joc de ea, mai bine îi învărtea dânsa cum îi era placul. Și totuși câteodată îi cuprindeau sufletul dorinți ascunse, neînțelese, sângele clocotea într'însa, și par'că-i biciuia obrazii. Și se stăpânea, se uita la toți ca la unul, și pe toți îi măsură cu o măsură. Mai adineoarea când văzuse pe Dobre, îi rîseră ochii, și el îi smulsese mâna de sub bărbie, și în clipa ceea i se păruse că are în față pe celălalt, pe Toader. Nu, ferească Dumnezeu, — nici pe dânsul... Câteodată

gândea dintr'adins. Din câți o ceruse, cel mai de treabă era și cel mai urât. Suhopan îi spusese că vrea s'o facă nevasta lui, nu-l vruse, — dânsul nu-i mai aținuse calea. Dar simțise și ea, ca și Dobre, că încă o iubește. Când se gândea însă la chipul lui, o apucau ametelele, dar când își muta gândul la firea lui, inima o îndemna mereu să încerce. Iar la urma urmei, bei și din pumni când n'ai ulcică încondeiată: apa să fie bună. Așa; o să-i ceară lui Dobre să-i fie vornicel la nuntă... Și, ca și cum i s'ar fi curmat o clipă gândurile, privirea i se opri cercetătoare în vale. În mijlocul pajistei întinse, se ridica, surit de lumină, cu acoperișul în două ape, cu peretele din fund proptit par'că într'un copac bătrân, hambarul. Pe vreme fusese al boerului Pinte, care săracise. Milca își mai aducea aminte când mergea cocoțată de-asupra sacilor de grâu, acolo; își amintea cum jucau seara flăcăii cari poposeau pe noapte, și cum răsuna fluerul lui Bădilă, copilandrul, când se suia în carpănu de lângă hambar, și cânta serile. Copacul crescuse acum înalt, își înrotise crengile, și părea păzitorul locului lăsat acum în părăsire, al locului care ziua stătea pustiu, și noaptea răsuna de șoaptele de dragoste ale acelor cari se furișau înăuntru. Căci tot flăcăii scosese ră vorba că prin năuntru ar fi umblând sta-

fiile, și cei mai bătrâni o crezură. O părere de rău ciudată cuprinse pe femeie că poate era singura care nu călcase capiștea dragostei de acolo. Și în suflet dorințele i se amestecară, în gând însă gândurile i se statorniciră. Milca înghiți rămășițele frunzei care îi amărâse gura fără să simtă până atunci, se ridică și porni spre casă.

* * *

A înserat. În fața cârciumei lui Cușmă, flăcăii frământă pământul. Când se opresc puțin din joc, privesc cu coada ochiului spre prispă, la primarul Suhopan, pe care-l cinstește Dobre, și-l îndeamnă mereu cu paharul. Dar jocul se slarmă încetul cu încetul. E târziu. Oamenii prind să plece. Suhopan, după ce plătește, își îndreaptă pălăria pe cap și pornește. A băut cam mult astăseară, și îi cu inima bună. Casa lui e în vale de tot, jos, în marginea satului. Scoabă ulița, apoi o ia printr'un tăpșan. Cum merge așa, luna se ridică dintr'odată și poleiește totul: iarba, copacii, cărăriua, și tocmai collo, în fund, deslușește, ca pe-o umbră cu creștetul tivit în aur, hambarul cel pustiu. Atunci gândurile îl fură: își amintește că a spus flăcăilor să vie des dimineață, să-l dărâme. Și pentru întâiași dată îi sfredelește mintea un gând: cum o fi acolo, în hambarul cela, în care se zămisleau de o bucată de vreme, într'ascuns, vie-

file, ca'n apa unui iaz, peștii. Dar furia îl cuprinde iar... „El de ce s'a putut înfrâna, de ce a trăit atâția ani singur, și nu s'a plecat nici unei femei? O clipă, atât, i-a bătut inima pentru Milca. Nu l-a vrut. Ei, și? — sănătate! Unii i-au zis că n'a avut cum să-și vadă femeia, că-i chior. Puțin îi păsa. Ochii sunt doi: unul pentru cele bune, altul, pentru cele rele. El îl avea numai pentru cele bune“...

Cum mergea, hambarul se desfăcea mai bine din întunerec. Din urmă, dinspre sat, veneau, în adieri, mirezmele salcânilor. Undeva prinse să pîruie o privighetoare. Suhopan își aminti că în teiul de lângă casa lui, o privighetoare nu-l lăsa să doarmă. Dacă i-ar fi stat prin puțință, ar fi împușcat-o... Pasere tehuie, ca și oamenii!... Ce păcat că nu era beteag și de-o ureche — de urechea care aduce cele rele. — Și'n capul lui Suhopan năvăli alt șir de gânduri... Dar mirosul salcânilor îl amețea și mai tare decât era; îl îmbăta... „Lua-i-ar dracul de salcâni!“ boscorodi el și coti spre casa lui; dar se lovi, deodată, piept în piept, cu cineva.

— Ce mai faci primarule?

Suhopan se opri înfipt, apoi tresări, ca și cum cineva l-ar fi fript. Inima prinse să-i bată, de abea putu vorbi:

— Hei... Milca... ce cați pe ici!

— E-he! primar îmi ești, dar tot nu ți-oiu spune.

Și-l luă de mână:

— Hai de mi-i ajută să scot o ciutura de apă, de aici, că mi-i sete.

Suhopan rămase o clipă nehotărit, apoi se 'nvoi. Când 'ajunseră la fântână femeia apucă ciutura, îi dădu drumul, apoi trase cumpăna jos:

— Ei, acum, la scos, pune mâna primarule.

Primarul apucă și el de cumpănă, și cum trăgeau în sus, mâinile Milcăi atingeau pe ale lui. De câte ori îl atingea, Suhopan simțea că ceva cald i se împrăstie în tot trupul. Il cuprinse ciuda; dar repede se domoli; luă ciutura și-o ridică, să bea femeia. Și cum bea Milca, Suhopan auzea gâlgâitul ușor, lunecos al apei, pe gâtul femeii. Parcă ceva străin îi învălui trupul dintr'odată. Și-i uscă gura. Luă ciutura și bău și el, că și cum vroia să stingă o arșiță dinăuntrul trupului. Femeia se așeză pe ghizdeiul de piatră al fântânei:

— Uf! am obosit.

Și-i făcu loc:

— Șezi aici, primarule.

Dar omul se feri: .

— Du-te acasă, femeie!

— De ce?

— Să te culci.

— Da' cine doarme pe noaptea asta?

Suhopan nu știi ce să-i răspundă. Milca urmă:

— Nu vezi ce lună e? Ia privește cum i se prelinge lumina în ciutură: parcă 'i plină cu galbeni.

Suhopan se plecă, fără să vrea, și'n clipa ceea simți brațul Milcăi pe după gât:

— Fugi, femeie!

— Fugi tu, dacă-ți dă mâna, răspunse ea.

Și Suhopan simți că nu se putea mișca; picioarele i se țintuiră locului, inima îi svâcnea în piept.

— Vezi! făcu femeia.

Apoi se plecă la urechea lui:

— Hai... Ia tine-acasă!

Suhopan tresări.

— Dorm argații în ogradă.

— Atunci lasă... hai cu mine.

El luă de mână și-l trase după dânsa. Suhopan mergea fără voia lui: par'că'l împingea cineva din urmă. Trecură șanțul, și intrară într'un câmp de romanită, cu floarea înaltă, de le ajungea la brâu. Picioarele lor striveau tulpina fragedă, și-un miros amar pipăra nările lui Suhopan, iar uneori, ca o adiere, i le îndulcea, mireazma salcânilor din sat. Și, ca și cum până atunci stătuse pitit hambarul se ridică în față, dintr'odată, în mijlocul acestei ape de flori sălbatice.

Lui Suhopan i se păru înalt până în cer.

și nici nu-și dete seama, când târât aproape, se adânci în întunericul lui, călcând pe fânul moale, imprăștiat pe jos...

* * *

Când ieșiră, într'un târziu, afară, în ușă, căzuse peste pământ o liniște neclintită. Sus, luna se topea în adâncuri, iar jos, peste valurile de romanită, licuricii scânteiau nenumărați, ca niște suflete ale florilor. Suhopan privea buimac; par'că atunci se trezise din somnul pe care-l dormise cincizeci de ani în șir; par'că nu mai cunoștea nici locurile:

— Milco, cela-i satul nostru?

— Ce, nu-l mai cunoști, primarule?

— Tu m'ai vrăjit femeie...

— Ba te-am trezit, primarule... Ia ascultă!

Trecuse de mult miezul nopții, cucoșii își răspundeau din sute de părți deodată. Pe urmă trâmbițările se răriră, muriră, slabe, departe tare. Se mai auzi chemarea, drăgăstoasă, a unei privighetori. Apoi, pământul par'că prinse a luneca încet, ațipit, în besnă.

Mai se lumina de ziuă când Suhopan se despărți de Hambar, ca de un loc iubit, care poate avea să-i mai adăpostească fericirea până la nuntă. El o luă în sus spre casa lui, și Milca în ceea parte. Ajuns acasă, Suhopan se spală pe față, și când se revărsară zorii, porni la primărie. Umbla voios ca și cum ar fi călcat pe drumul cela în-

tâiași dată. Găsi pe străjer dormind, și nu-l sculă. Dar n'apucă bine să se așeze pe scaun, că auzi niște pași în tindă; apoi Dobre, flăcăul, intră înăuntru.

Suhopan par'că nici nu-l aștepta:

— Ce e? Ce-i cu voi?

— Păi, am venit, cei zece, pentru hambar.

Suhopan își aminti, tresări, răspuse îngăimat:

— Aha... apoi... vezi, azi am trebă... lăsați pe alt' dată.

Flăcării intraseră acum cu toții; Dobre dete unuia cu cotul, și spuse:

— Păi, dom'le premare, las' mneata, că mergem singuri... Il dărâmam noi, n'avea grijă... Haideți băieți...

Dar nici nu isprăvi bine, și Suhopan sări ca ars:

— Ce? Ce tot bâigui tu acolo?... Ce?... de muncă n'aveți?... De fleacuri o să vă țineți acuma? ha?

Și prinse să-i îmbrâncească:

— Hai, pe-acasă... acasă... nu v'amestecați unde nu vă fierbe oala!

Flăcării își înăbușiră râsul și plecară. Unul zise:

— Afurisită-i Milca.

Iar Dobre încheiă:

— Nu mai lipsea un primar a-cătării și acuma avem și pe-acela.